

ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԿԱՆԴԵՍ

ՀԱՏՈՐ ԿԷ.

ԹԻԻ 19

9 ՄԱՅԻՍ 1914

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊՈՐՏԻ ԳՈՐԾԸ ՄԵՔՍԻՔՈՒ ՄԷՋ

ԱՂՕԹՔ

ՀԱՅ ԱԻԵՏ. ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

ԱՍՏՈՒՇՈՑ ՍԷՐՆ ԱՌ ՄԱՐԴԻԿ

Բ. Կիլիկիոյ Միուլթեան Շրջանակ

1. ՓՐՈՖ. ԼՈՒԹՅԻ ԼԵՒՈՆԵԱՆ

2. ՎԵՐ. ՏՈՔԹ. ՈՒ. Ն. ՉԷՅՄՊԸՐՈ

ՊԱՏԿԵՐ

Գ. Կեղրոնական Միուլթեան Շրջանակ

1. ՎԵՐ. Գ. Դ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

2. ՎԵՐ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԵՐԱՆՏԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱԿԱՌԱԿԸ

ՏՂԱՑՈՑ ԷՋ

ԳԵՋԸԼՊԱՇՈՒԹԻՒՆ

ՅԻՍՈՒՍԻՆ ՊԱՐՏԱՏԵՐԸ

ՏՈՔԹ. Ն. ՏԱՂԱԽԱՐԵԱՆ

ԳԷՈՐԳ-ՄԵՍՐՈՊ

ԼՈՒՐԵՐ

Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՊԱՇՏՊԱՆ ՀԱՌԻՍ

Կ. ՊՈԼԻՍ

اوه دار هفته لى غزته — درساعده بايل هاوسده — مدير مسئولى صموئيل ق. هاروتيونيان

ԱԻԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԴԻՐՆԵՐ: — Վեր. Տֆր. Ֆ. Ու. Մեֆալմ, Վեր. Յ. Ա. ձեհիզեան, Վեր. Ա. Պ. Շմաւոնեան
Աշխատակցութեամբ Հայ և Օտարագէի ծանօթ գրողներու

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ. — Թուրքիոյ համար 40 դահեկան, Ամերիկոյի համար 2 օտար, Անգղիոյ
համար 8 օտար, ուրիշ երկիրներու համար 10 ֆրանկ: Զեռէ կը ծախուի հասը 40 փարայի:

ԱԻԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԴԵՌԱՏԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: — Ամեն շաբաթ համար 6 դահեկան: Տարեկան 35 դահեկանի փոխարէն
միեւնոյն հասցէին 15 քեր կը դրկուի, իսկ 108 դահեկանի փոխարէն 25 քեր կը դրկուի:

ԽՄԲԱԴՐՈՒԹԵԱՆ Վերաբերեալ ամէն գրուածին պէտք է ուղղուի Վեր. Ֆ. Ու. Մեֆալմի հասցէին. Պայպը-Հաուս, Կ. Պոլս.
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ԵՄԵՆՈՒՅՄԱՆ և Թերթին Վարչութեան վերաբերեալ ամէն խնդրի համար պէտք է դիմել Թերթին
Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆԻ, Պայպը-Հաուս, Կոստանդնուպոլիս:

AVEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY REVIEW

EDITORS. — Rev. F. W. Macallum D.D., Rev. H. A. Djedjizian, Rev. A. B. Schmayonian.

ANNUAL SUBSCRIPTION: Turkey Pirs. 40: U. S. America \$ 2: England 8 Shillings: Other countries Frcs. 10: — Single copies 40

AVEDAPER FOR CHILDREN, AN ARMENIAN ILLUSTRATED MONTHLY FOR BOYS AND GIRLS

For Subscriptions, Advertisements etc. apply to the Publisher H. MATTEOSIAN, Bible House, Constantinople.

Գաւառներէ եւ արտասահմանէ դրամ դրկելու ամէնէն դիւրին եւ ապահով միջոցն
Մանդատ (Mandat de poste): Զէքեր եւ փոխգիրներ պէտք է Յ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆԻ հրատարակչին
մանին վճարելի ըլլան:

ԱԻԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԹԵՐ

(Նմոյշ մը ձրի կը դրկուի փափաքողներուն): Տարեկան Բաժնետիր
նորդագին 6 Դրուշ: Զեռէ կը ծախուի հասը 30 Փարայի:

The CHANDLER & PRICE Company

CLEVELAND, OHIO, U. S. A.

ՔԼԻՎԼԵՆՏԻ

ԶԵՆՏԼԵՐ ԵՒ ԲՐԱՅՍ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Որ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՓՈՔՐ ՄԱՄՈՒԼՆԵՐ շինող աշխարհի կարեւորագոյն գործարարներէն
եւ, ամբողջ Թուրքիոյ համար միակ գործակալ անուանած է Յ. Մատթէոսեան:
Տունը, որուն պէտք է դիմեն ամէն անոնք որ կը փափաքին առաջնակարգ
նաւերու գիները եւ անոնց նկարագրութիւնը իմանալ:

Յ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆ, Պայպը Հաուս, Կ. ՊՈԼԻՍ

ԱԻԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏՈՐ ԿԷ.

— 4. ՊՈԼԻՍ, ՄԱՅԻՍ 9, 1914 —

ԹԻԻ 19

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մանկ և սանճերու բնիկները

Շաբաթուս սկիզբը Պոլիս ժամանեցին Հայ-
ան նահանգներու ընդհանուր քննիչները,
Լեւոն Բեկչեան և Գեղամ Զոֆ, առաջինը
նստացի, իսկ երկրորդը՝ Նորվեկիացի։ Մենք
չունենք այս պաշտօնատարներուն ժամա-
ն իբր քայլ մը դէպ ի բաղձացեալ վախ-
՝ Կ'ենթադրենք թէ Եւրոպա կատարեալ
ծուծեամբ փափաքեցաւ իր միջնորդու-
ն և օժանդակութիւնը դնել ի սպաս Օս-
ման կայսրութեան՝ արեւելեան սահման-
բարեկարգելու եւ զօրացնելու գործին
Կ'ենթադրենք թէ մեր արդի դահլիճը դուր-
կը ձեռնարկէ՝ ըմբռնած ըլլալով թէ կայս-
րեան շահը և ապահովութիւնը կը պահան-
ջուան դէպքերուն համեմատ վերակազմի
նմով ին բարեկարգել այն ընդարձակ երկ-
րները, որոնց վերեւ կը ծածանի տակաւին
նր ու ձեռնակ դրօշը դժբաղդ պատերազմէ
որը։ Ձեռնարկը յաջողութեամբ պիտի
լուրի այն ատեն միայն երբ Տէրութիւնները
ժամանեան կայսրութիւնը շարունակեն ա-

ջակցիլ իրարու՝ հակառակ ամէն ներքին և ար-
տաքին, բնական և արուեստական դժուարու-
թեան։ Օտար պաշտօնատարներ, որքան ալ կա-
րող, արգարակորով և հաստատամիտ ըլլան ա-
նոնք, յաջողութիւն պիտի գտնեն իրենց դժ-
ուարին դործին մէջ ճիշտ այն չափով որով քա-
ջակերութեան և օժանդակութեան արժանա-
նան կառավարութեանն որուն ծառայութեան
մէջ կը մտնեն։

Մեր խնդիրը

Ինչ ալ ըլլայ սակայն օտար պետութեանց
և պաշտօնատարներու անկեղծութեան և կորու-
վամտութեան չափը և աստիճանը՝ Հայկական
խնդիրը կը մնայ միշտ Հայոց խնդիրը։ Այս նիւ-
թին վրայ նոր բան մը չունինք ըսելիք, այսու
հանդերձ աւելորդ չենք սեպեր կրկնել ինչ որ
շատեր ըսին արդէն իրաւացի կերպով և մենք
ալ ըսինք շատ անգամ այս իսկ սիւնակներուն
մէջ, թէ ոչ օտարներու բարեացակամութիւնը
և ոչ կառավարութեան ջանքերը կրնան մեծա-
պէս օգտակար ըլլալ մեզի, եթէ մենք չգիտնանք
մեր սեփական աշխատութիւններուն չնորհիւ
և մեր ներքին արժանիքով բարեկաւել մեր վի-
ճակը։

Ապահովութիւն

Եւ նախ պէտք է ցոյց տանք թէ Հայերս
կատարեալ անկեղծութեամբ է որ կը յայտարա-
րենք թէ անջատողական գաղափարներ բնաւ
չեն մտներ մեր ծրագրին մէջ։ Որեւէ յետին

միտք, որեւէ թագուն նպատակ չունինք և չենք ուզեր քաջալերել: Մեր պահանջները նոյնն են տարիներէ ի վեր. համեստ, պարզ և անկեղծ պահանջներ անվերապահ կերպով արտայայտուած: Մենք կը փափաքինք մեր երկրին մէջ ապրիլ խաղաղ աշխատութեամբ, ոչ ոքի ստացուածքին տիրանալ և ոչ ոքի թոյլ տալ որ տիրանայ մեր ստացուածքին ապօրինի միջոցներով: Մենք կը փափաքինք յարգել ամէն մարդու կրօնական ազատութիւնը, ակնկալելով ամէն մարդէ ալ որ յարգէ մեր կրօնական ազատութիւնը: Մենք կ'ուզենք պաշտպանուած տեսնել մեր օճախին նախնայր ամէն յարձակման դէմ, ճիշդ ինչպէս մենք ուրիշին «նամուս»ին դէպ-չիլ չենք ուզեր: Ասոնք են մեր պահանջները, ասկէ աւելին չենք պահանջած և ասկէ պակասը չկրնար գոհացնել մեզ: Եւ ասոնց դէմ անոնք միայն կրնան առարկութիւն ունենալ որ օրէնքի և արդարութեան հակառակ են, անոնք որ թշնամի են երկրին և կառավարութեան:

Քաղաքական հասունութիւն

Արդ երբ կեանքի այս տարրական պայմանները ապահովուին, պիտի մնայ մեզի՝ ցոյց տալ թէ արժանի ենք ապրելու: Յիշենք թէ աշխարհի ուշադրութիւնը մեր վրայ կեդրոնացած է քիչ թէ շատ և մարդիկ չորս աչքով պիտի դիտեն մեր ամէն մէկ արարքը, ամէն մէկ շարժումը: Նատեն չափազանց յօժար և պատրաստ պիտի գտնուին մեր թերութիւնները դիտելու և մեր զանցառութիւնները հրապարակ հանելու: Այն օրերը երբ Հայկական հարցը փափուկ և տագնապալի վիճակի մէջ էր՝ կարող եղանք ինքզինքնիս ցոյց տալ լուրջ, խոհմ և միաբան, և մեր բարեկամները ուրախութեամբ տեսնէին քաղաքական հասունութեան այս ապացոյցը: Բայց տաղնապալի վայրկեանները կ'անցնին և իրաց սովորական վիճակին մէջ աւելի դժուար է յաճախ յարատեւել ուղիղ և արժանաւայել ընթացքի մէջ: Արդէն ընտրական հարցին մէջ աթոռներու պայքարը պակսեցուց չափով մը մեր վաստկած բարի համբաւը: Այսուհետեւ է մահաւանդ որ պէտք պիտի ունենանք համախրմբելու մեր ազնուագոյն ոյժերը մեր ամենաբարձր նպատակներուն շուրջ: Անհատներ եւ համայնքներ, ընկերութիւններ եւ կուսակցութիւններ պէտք է այսօր ուխտեն ստորագասել ամէն մաս-

նակի հաշիւ և ճշգրիտ շարժառիթ ազգային վերածննդեան մեծ գործին, և կամ քաջութիւն ասպարէզէն:

Մեր գործը

Տէրութիւնները ծրագիր մը միայն յօրինեցին, դահլիճը օրէնք մը միայն հաստատեց, քննիչներ հսկողութիւն մը միայն ի գործ կրնան դնել: Մեր վրայ կը ծանրանայ վերջապէս բուն պատասխանատուութիւնը. մենք ենք որ աւելորակները պիտի չինենք, խոպան դաշտերը մշակենք, գեղջուկ լաճերը դաստիարակենք, հին աւուրց մոլութեանց դէմ պայքարինք, եկեղեցին բարեկարգենք, պանդուխտները տուն դարձնենք և ախրանանք հայրենի հողին:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊՈՐՏԻ ԳՈՐԾԸ

ՄԵՔՍԻԳՕԻ ՄԷՋ

Պորտը երեք միախոնարութիւն ունի Պապական երկիրներէն Մեքսիքոյ, Սպանիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ: Այս գործին ծանուցեալ որոշ նպատակն է ոչ թէ Բողոքական ուրոյն եկեղեցիներ կազմել, այլ լոկ գործնական միջոցներով պարզ, կենսաւէտ ու հոգեւոր կրօն մը ի ցոյց դնել: Ջանք կ'ըլլայ ժողովրդին կեանքը Բրիտանի վարդապետութիւններով ու փրկարար զօրութեամբ տոգորելու: Պարագաներու բերմամբ սակայն Պորտը հոն, ինչպէս ի Թուրքիա, ստիպուած է թոյլատրել անկախ ու անջատ Բողոքականութեան մը կաղմակերպութիւնը: Բայց թէ՛ միախոնարները, թէ՛ տեղացի Բողոքականները, մասնաւոր ճիգ կը թափեն Աստուծոյ Խօսքին հանդէպ հանրութեան զիրքը փոխելու, Աւետարանի բացատրութիւնը լսելու փափաք մը արթնցնելու և Բրիտանի վարդապետութիւններուն ճշմարիտ նշանակութիւնը պարզաբանելու համար: Վերոյիշեալ երեք երկիրներուն մէջ քաջալերական նշաններ կան թէ բազմութիւններ սկսած են ազդուիլ ճշմարտութիւնէն եւ տակաւ ըմբռնել թէ՛ Բրիտանիէն թէ՛ վարդապետութիւններու կամ արարողութիւններու գրութիւն մը չէ, այլ Բրիտանի ծառայութեան նուիրուած կեանք մը: Ընդդիմութիւնը, ի սկզբան ուժգին, սկսաւ հետզհետէ

տկարանալ: Յոյս կայ թէ լուսաւորութեան ոգին Պապական երկիրներու մէջ մուտ գտած է այնպէս ու այնքան որ այլեւս չկրնար վտարուիլ:

Լատին Ամերիկայի մէջ գործող միսիոնարական ընկերութիւններու համաժողովի մը մէջ, որ 1913ին գումարեցաւ ի Նիւ Եորք, ընդունուեցաւ թէ «Լատին Ամերիկայի մէջ աւելի կորովի եւ աւելի արդիւնաւոր աշխատութեան ձեռնարկելու պահուն վստահ ենք թէ միսիոնարական ընկերութիւնները պիտի շարունակեն ընդհանրապէս ի հանդէս բերել խաղաղասիրական այն ոգին որով իրենց աշխատութիւններն յատկանշուեցան անցեալին մէջ: Շինել եւ ոչ քանդել, դրական ճշմարտութիւն քարոզել եւ ոչ ուրիշներու քարոզութիւնը վարկաբեկել, ջանալ գտնել ինչ որ լաւագոյն է ուրիշներու գործին մէջ եւ այդ լաւագոյնը կատարելութեան հասցնել, ահա ասոնք թող ըլլան այսուհետեւ ալ ամէն մեթոտներու կառավարիչ սկզբունքները:»

Մեքսիքո ընդարձակ երկիր է: Գրեթէ 767,000 քառ. մղոն տարածութիւն ունի, որ աւելի է քան Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ միացեալ տարածութիւնը: Երկիրն արագ կը բարձրանայ արեւելքէն ալ, արեւմուտքէն ալ, այնպէս որ Մեքսիքո կը բաղկանայ գլխաւորապէս ընդարձակ սարահարթէ մը, որուն ծովէն բարձրութիւնը կը զանազանի 3,000 ոտքէ մինչեւ 8,000 ոտք: Այդ սարահարթին վրայ կը գտնուին գլխաւոր քաղաքները եւ բնակչութեան մեծամասնութիւնը: Կլիման ընտիր է, հողը շատ բարեբեր: Բաղմամարդութիւնն է 14 միլիոն: Մէկ քառորդը երկրին բնիկ տարրին զուտ արիւնէն սերած են: Շատեր զուտ Սպանիական ծագում ունին, սակայն տիրող դասակարգը բնիկ եւ Սպանիական տարրերուն մէկ խառնուրդն է: Սպանիէնէն է ընդհանուր լեզուն:

Մեքսիքո Սպանիական իշխանութեան տակ էր ճիշտ 300 տարի: Բաղաքական անկախութիւն հրատարակուեցաւ 1810ին եւ հաստատուեցաւ 1821ին: Սահմանադրութիւնն յայտարարեց թէ Պապական Եկեղեցին միայն պիտի ձանչցուի: Այդ եկեղեցին իր ազդեցութիւնն աւելցնելու համար այնպիսի անպատեհ մեթոտներ կիրարկեց որ 1857ին հակահարուած մը տեղի ունեցաւ, նոր սահմանադրութիւն մը

հռչակուեցաւ, որով կ'արտօնուի կրօնական ազատութիւն, մամուլի ազատութիւն, եկեղեցական կալուածներու ազգայնացում, եւն.: Կղերական կուսակցութիւնը զօրաւոր ըլլալով հանդերձ միշտ փոքրամասնութեան մէջ մնացած է: Կրօնի հանդէպ ժողովրդին ընդհանուր դիրքը, ինչպէս յաճախ կը պատահի Պապական երկիրներու մէջ, անհաւատութիւնն է, այլ կատարեալ անտարբերութիւն:

Պորտի գործը Մեքսիքոյի մէջ սկսաւ 1872ին: Չորս նահանգներուն մէջ զորս գրաւած է՝ կէս միլիոն բնակիչ կայ, որոնց աւետարանման հոգը անոր կը պատկանի:

Գործին սկզբնաւորման տարիներուն մէջ շատ հալածանք եղաւ, բայց թէեւ Բողոք. եկեղեցիին իսկապէս միացողները քիչ շատ անպատեհութիւններու կ'ենթարկուին հիմա, Աւետարանական շարժման արգելք մը չէ այս: Ամէն ուղղութեամբ լուսաւորութիւն սկսած է Մեքսիքոյի մէջ, ինչպէս յետագէտ շատ ուրիշ երկիրներու մէջ, եւ խուզարկութեան սգի մը արթնցած է: Փոփոխման այսպիսի ժամանակներու մէջ հրամայողական պէտք կայ որ Բրիտոսի առաջնորդութիւնը պարզօրէն հռչակուի, եւ այս է ինչ որ Պորտը կը ջանայ ընել: Տասներկու միսիոնար եւ քսանըչորս տեղացի գործիչներ կ'աշխատին մեծ ու փոքր 52 տարեբեր տեղեր: Բողոքականներու թիւն է 3,500 եւ իրենց ազդեցութիւնը ամէն համեմատութեան վեր է: 14 դպրոց կայ 650 աշակերտով: Ժողովուրդն անցեալ տարի 2,500 ոսկի տուաւ եկեղեցիի եւ դպրոցի համար:

Պորտը երբեք դիտաւորութիւն ունեցած չէ ընդարձակ գործ բանալ Մեքսիքոյի մէջ: Անոր մտատիպարն է մանաւանդ Աւետարանի քիչ մը խմոր դնել Մեքսիքեան կեանքին մէջ սա հաւատքով թէ ի վերջոյ ամբողջ զանգուածը պիտի խմորի, ինչպէս կը տեսնուի Յիսուսի առակէն:

Անցեալ մէկուկէս տարւոյ քաղաքական դիրքը նպաստաւոր չեղաւ կրօնական գործի: Մանաւանդ դպրոց յաճախողներուն արգելք եղան իրարու հետ պատերազմող այլազան կուսակցութիւններուն զինուորական գործողութիւնները: Կը մնայ տեսնել թէ Նախագահ Ուելսքին ընթացքն ի՞նչ ազդեցութիւն պիտի ունենայ Մեքսիքոյի ընթացքին վրայ Ամերիկեան միսիոնարութեան գործին հանդէպ: Կը յուսանք

ՆԵՐՓԻՆ ԿԵԱՆՔ

[illegible]

Եթէ Աստուած մեզի հետ է եւ մեզ իր յաւիտեանական կեանքով կը լեցնէ, ալ ի՞նչ բան պէտք է մեզի կեանքի, մահուան կամ յաւիտեանականութեան համար: Բանզի ոիրոյ յաւիտեանական կեանք մը պիտի սպրկինք Աստուծով: Աստուծոյ հետ եւ Աստուծոյ մէջ, որ երբեք չկորնար մեզնի կամ փոխուիլ: Չարչս Քիմկիզի (1819-1875):

ՊԱՏԿԵՐ

Ո՞րքան բան քողոք . «Ո՞րքան բան թողոք ,» հարցուց մէկը միլիոնատէրի մը նկատմամբ որ նոր մեռած էր : «Ամէն բան ,» ըսաւ պատասխանողը :

Հարսութեան փնտնանքն ետք . Բնասանքի մը տղաքը ծառաներու խնամքին թողուած էին հարստութեան ժամանակ : Երբ դժբախտութիւն եկաւ , ծառաներն արձակուեցան եւ ծնողքը պղտիկներուն հետ ապրեցան : Իրիկուն մը , երբ հայրը տուն վերադարձաւ սաստիկ յոգնած , պղտիկ աղջիկը անոր ծունկերուն վրայ ելաւ եւ վզին փաթթուելով ըսաւ , «Հայրիկ , ա՛յ մի հարստանար : Դուն մանկանոց , չէիր գար երբ հարստ էիր , բայց հիմա կրնանք քովդ գալ , ծունկերուդ վրայ ելլել եւ համբուրել քեզ , Մի հարստանար ալ , հայրիկ , կ'ըլլայ :»

Հարսութեան մահացուցից զօրութիւնը . Գերմանիոյ մէկ կողմը սովորութիւն մը կայ սա կարծիքին վրայ հիմնուած թէ մեռելները իրապէս մեռեալ չեն եւ թէ , եթէ անգամ մը յաջողինք շարժում մը ընել տալ , իրենց խորին թմրութիւնը կ'անցնի եւ դարձեալ իրենց տեղը կը բռնեն ողջերուն մէջ : Ուստի մտերիմ բարեկամ մը մեռելին ականջին աղաչական խօսքեր կը խօսի , եւ կը հրաւիրէ քնացողը արթննալ ու ելլել : Սակայն պատասխան չկայ : Աչքը խաւարած , անդամները քարացած եւ շրթուքը սառն ու լուռ կը մնան : Նոյնը կը պատահի երբ կոչ կ'ուղղենք աշխարհային կեանքով ապրողներուն : Կարծես երկիցս մեռած էակի մը կը խօսուի :

Ք

ԵՐԱՆՏԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱԿԱՌԱԿԸ

(Կիրակնօրեայ Դպրոցի Դաս , Մայիս 31)

Ղ.Ու. Ժ. 11—19

Ինչ բոլորներուն ապերախտութիւնը , որոնք բուժուելով հանդերձ չվերադարձան փառք տալ Աստուծոյ , ցաւ տուաւ Յիսուսի : Ինքնին ցաւալի բան էր , վասն զի անձով ու անձնական գործերով համակ դրաւուած կամ դրաւեալ ըլլալու արդիւնք էր : Անոնք հաւանօրէն չնորհակալ էին իրենց բուժման համար , բայց այնքան զբաղած էին իրենցմով , իրենց բուժման

արդիւնք եղող ուրախութեամբ եւ ապագայի համար նոր ծրագիրներու կարգադրութեամբ որ ամբողջովին մոռցան զԱյն որու խօսքով ու գորութեամբ կատարուած էր իրենց բուժումը : Անոնց ընթացքը ցոյց տուաւ թէ իրենց չնորհակալութիւնը իրենց անձնասիրութեան չափ զօրաւոր չէր : Միւս կողմէ Սամարացին , որ ճիշտ միւս իննին պէս շարժելու ամէն պատճառ ունէր , Յիսուսի հանդէպ երախտապարտութեան իր զգացումներէն այնքան ազդուեցաւ որ մեռցաւ իր անձը եւ բոլոր իր գործերը , եւ իսկոյն վաղեց գնաց , երեսի վրայ ինկաւ Յիսուսի ոտքը եւ չնորհակալութիւն յայտնեց : Ան էր , եւ ոչ ինչ , որ Փրկչէն գովեստն ընդունեցաւ եւ իր մարմնաւոր բուժման հետ հոգեւոր բուժում ալ ստացաւ՝ մեղքի բորոտութենէն մաքրուելով :

Քրիստոս մարդոց երախտագիտութիւնը չահելու համար չէր որ ծառայեց անոնց : Բայց , երբ իր բարիքներն ընդունողները չնորհակալութիւն չյայտնեցին , յուսախաբ եղաւ այն նկարագրին համար որ ատով երեւան կը հանուէր : Նոյնը կ'ըլլայ այսօր ալ Աստուծոյ հետ մեր յարաբերութիւններուն մէջ : Աստուած բոլոր մարդոց կու տայ ճիշտ այնչափ սրջափ յօժար են առնել իրմէ : Բայց ապերախտութիւնը կը ցուցնէ բնութիւն մը որ անընդունակ է բարձրագոյն պարգեւներն ընդունելու : Հետեւապէս յուսախաբ ընողը բուն ապերախտութիւնը չէ , այլ մանաւանդ զայն հնարաւոր դարձնող նկարագիրը : Ապերախտն հարկաւ պիտի կրէ պատիժները զորս ինք կու տայ իր անձին :

Տղայք շատ անգամ դժուարաւ կ'ստանան չնորհակալութիւն յայտնելու վարժութիւնը : Հանրածանօթ է պատմութիւնն այն փոքրիկ աղջկան , որ ժամերով մերժեց Շնորհակալ եմ ըսել ծառայութեան մը փոխարէն , կրկին կրկին պնդելով իր մօրը թէ չգիտեր «Շնորհակալ եմ» ըսել , թէեւ կ'ըսէր զայն անդադար : Խնդիրը սա էր որ չէր ուզեր ըսել :

Այս դասին առիթով կարելի է ուսուցնաւ սիրել երախտագիտութեան պատճառները որ կան մեր կեանքերուն մէջ : Միտք բերէք ազգային կեանքի , կրթական գործերու , ընտանեկան միջավայրի եւ անձնական փորձառութեան մէջ գտնուող այդպիսի պատճառներ : Խորհեցէք եկեղեցիին միջոցով մեզի եկող բարիքներուն վրայ : Յիշեցէք թէ ի՞նչ կը պարտինք լաւ թեր-

Թերու եւ զիրքերու եւ մանաւանդ Սբ. Գրոց մէջ գտնուող գրականութեան համար: Միտք բերէ՞ք մեր բարեկամները, մեր ուսուցիչները եւ թէ՛ մեր թէ՛ ուրիշ օրերու մեծ մարդիկը, ի նկատ առէ՞ք Աստուծոյ սէրը, Քրիստոսի կատարեալ գործը, Սբ. Հոգիին անդադար ներգործութիւնը: Թող մեր սիրտերը լեցուին գովուածութեամբ ու փառաբանութեամբ:

Տարին օր մը իբրեւ Շնորհակալութեան Օր տօնելու Ամերիկեան սովորութիւնը ծանօթ է: Տեսնուած է թէ տարին ի բուն ամէն օր ամէնէն աւելի շնորհակալ եղողներն են որ ամէնէն աւելի կը յաջողին օգտուել այդ մասնաւոր օրէն:

Երախտագիտութիւնը սահմանուած է իբրեւ ապագայ շնորհներու ջերմ գնահատում: Վախ կայ թէ այդպէս է շատ անգամ, թէ գոհութեան արտայայտութեան գլխաւոր շարժառիթը ուրիշ եւ աւելի մեծ շնորհներ ստանալու յոյսն է: Սակայն ճշմարիտ երախտագիտութիւնը, ինչպէս կը տեսնենք Սամարացի բոքոտին արարքէն, այդպիսի յոյս չտածեր: Մեր բարերարներուն սէրն ու ազնուութիւնը սիրով գնահատող հոգիին ինքնաբուխ եւ հարազատ զեղումն է այն:

Կիրակնօրեայ դպրոցներու եւ եկեղեցիներու վիճակը մեծապէս պիտի բարւոքուի, եթէ այս դասին շնորհիւ մեր հոգիները անկեղծ երախտագիտութեան նոր ու աւելի խորունկ տրամադրութիւն մը ստանան:

Այսպէս ուրեմն Պօղոս Աստուծոյ ամբողջ ծրագիրը պարզեց իր Ժողովրդին հետ վարուելու մասին մինչեւ որ յաւիտեանականութիւնն հասնի: Ոչ ալ պէտք կայ առարկելու թէ նկարագրութիւնը անկատար է, քանի որ չեն յիշուիր կորսուածները, սատանան եւ իր հրեշտակները եւ ամբարիշտ ժարդիկ: Առաքեալին համար յատկանշական է անոնց վրայ չխօսիլ: Կը թողու զանոնք Աստուծոյ ձեռքը — որ ելլեն կամ իշնան իրենց Տէրով: «Ի՞նչ պէտք է ինծի դուրսիններն ալ դատել», կը գոչէ ան: Իմ գործս ներսիններուն հետ է միայն:

Փրոֆ. Ու. Միլիկըն

ՏՂԱՅՈՑ ԷԶ

ՅԻՍՈՒՍԻՆ ՊԱՐՏԱՏԵՐԸ

(ՄՆՕ ՊԱՊԻՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐԸ)

ԳԷՈՐԳ-ՄԵՍՐՈՊ

Բ.

Մարտիրոս աղբարը մտաւ եկեղեցիէն ներս, խառնուեցաւ ունկնդիրներուն, որոնք հետաքրքրութեամբ կը լսէին վարդապետին քարոզը:

— Աղքատասիրութիւնը լաւ բան է, կ'ըսէր վարդապետը: Աստուծոյ հաճոյ գործ մըն է ան: Ողորմութիւնը մարդոց պարտականութիւնն է եւ իրաւունքը միանգամայն, անով է որ մարդիկ իրաւունք կ'ստանան Աստուծային գթութեան արժանի ըլլալու. «որ ողորմի աղքատին՝ փոխ տայ Աստուծոյ», կ'ըսէ Ս. Գրքը: ով որ ողորմութիւն կու տայ, Աստուծոյ վրայ պահանջատէր կ'ըլլայ. ասկէ աւելի մեծ իրաւունք կարելի է երեւակայել:

Մարտիրոս աղբարը այլեւս չկրցաւ համբերել:

— Հայր սուրբ, ձայնեց իր նստած տեղէն, սուտ կը խօսիս, Յիսուս իր պարտքը չի ճանչնար:

Զարմացաւ վարդապետը, զարմացան ու խռովեցան զիւղացիները. ամէնուն աչքը ձայնին կողմը դարձաւ: Շուրջիններէն ոմանք աչխատեցան լռեցնել:

— Մեղայ Աստուած, յարեց ընդհուպ վարդապետը: Խաբէութիւնը սատանային ու մարդոց գործն է. Աստուած անսուտ է: Վկայ ամբողջ աշխարհը, որ Աստուծոյ պարգեւն է: Մարդիկ կրնան իրենց խօսքը չյարգել, բայց Աստուած չկրնար ստել:

Վարդապետը երկար խօսեցաւ այս շեշտով: Մարտիրոս աղբարը չուզեց մնալ եկեղեցի, դուրս ելաւ: Բաւական սպասեց բակը. վարդապետը քարոզն աւարտեց, եւ ամէնէն ստաջ քահանային ընկերակցութեամբ դուրս եկաւ:

ուղղուեցաւ դէպ ի եկեղեցւոյն կից գեանայարկ սենեակը :

Մարտիրոս աղբար մօտեցաւ վարդապետին , ծոցեալ աջը համբուրելու համար . վարդապետը ճանչցաւ եւ սոսկալի շարժումով մը ետ քաշուեցաւ :

— Հայր սուրբ , Յիսուս Փրկիչին տեղը ո՞ր է , հարցուց Մարտիրոս աղբարը :

Վարդապետը յիմար կարծեց զայն :

— Յիսուս Փրկիչը Փրկչայ վանքին մէջն է , որդի , պատասխանեց ժպտելով եւ պրծէ առանց գիտնալու :

— Փրկչայ վանքը ո՞ր կողմն է , հայր սուրբ , կրկին հարցուց Մարտիրոս աղբարը :

— Վերը , հեռուն լեռան գագաթը , պատասխան տուաւ վանականը՝ մէկ կողմէն հեռանալով ու քաշուելով խուցը :

Դուռը փակուեցաւ Մարտիրոս աղբարին առջեւ : Գլխու շարժում մը ըրաւ ան ու մեկնեցաւ :

Երկար քալեց , գնաց , գնաց Մարտիրոս աղբարը , մտաւ մեծ ու ընդարձակ անտառ մը : Արդէն երեկոյ էր . շուտով սկսաւ մթնիլ , Անտառին մէջ ձայները դադրեցին , ոչ մէկ անցորդ կ'երեւէր :

Յիսուսին պարտատէրը քիչ մըն ալ քալեց , հաստարմատ , հսկայ ծառերու տակէն քալեց , հասաւ փոքրիկ բացատան մը : Լսեց հեռուէն զազանի մը ոռնոցը . յանկարծ ծառերուն մէկին կատարէն աղմուկով թռաւ գիշերային հսկայ բու մը , սարսուղագեցիկ կռիւն մը հանելով :

Մեր գիշերային ճամբորդը խորհեցաւ կանգ առնել , մնալ հոտ , բարձրանալ ծառերէն մէկին վրայ՝ գիշերը անցնելու համար :

Անտառի գազաններէն զերծ մնալու խոհեմ միջոցն էր ադ :

Խորհուրդը գործադրեց : Ծառին վրայ երկու երեք արմատ ձիւղերու մէջ տեղաւորուեցաւ ան , աշխատեցաւ մրափել :

Լուսինը բարձրացեր էր արդէն , եւ սկսեց էր մութ անտառին խիտ ոսղարթներուն մէջէն իր շողերը մաղել :

Հագիւ մէկ ժամ անցեր էր , երբ ձիւղ վնջիւն մը լսեց . սոսկայ ան , հետաքրքրութեամբ սկսաւ շուրջը դիտել , խոշոր նժուղ մըն էր , որուն վրայ նստեր էր Գողթաթի նման վիթխարի մարդ մը . երկու հրացաններ կախ-

ուած էին անոր երկու ուսերէն . կուրծքին վրայ փամփուշտները շարան շարան :

Եկաւ ձիւղըրը սոյն ծառին տակ , որուն վրայ նստեր էր Մարտիրոս աղբարը : Վար իջաւ ձիւն . կենդանիին սանձը կապեց ծառի արմատին : Զիսուն վրայէն վար առաւ պարկը , գետին դրաւ ու զօրաւոր հառաչ մը հանելով նստաւ : Բացաւ պարկը , մէջէն հանեց պատկեր մը , սուրը մերկացուց եւ ,

— Է՛ Սուրբ Մարկոս , ձայնեց ան , ի՞նչ անձարակ սուրբ ես եղեր դուն , մոմեր վառեցի , խուսկ ծխեցի քու առջեւ , օգուտ չըրաւ , նորէն մարս մեռաւ : Ես ալ քեզ երկու կտոր կ'ընեմ ահա , ըսելով պատկերը ըզիկ ըզիկ կտրտեց ձգեց իր սուրովը :

Հանեց ուրիշ պատկեր մը ,

— Է՛ Սուրբ Սարգիս , քեզի համար կ'ընէին թէ զօրաւոր սուրբ ես , քաջ եւ քաջերուն բարեկամ : Այսքան անգամ ուխտի եկանք քեզի , խուսկ , մոմ , չխնայեցի , նորէն մարս մեռաւ . ես ալ քեզ կտրտեմ հիմա . աս ըսելով սուրով կտոր կտոր ըրաւ պատկերը ու նետեց արհամարհանքով :

Այսպէս մէկիկ մէկիկ սուրբերու պատկերները կը հանէր պարկէն ու գրեթէ ուրիշ բառերով կը կարտէր կը ձգէր : Հանեց պատկեր մըն ալ եւ ձայնեց .

— Է՛ Սուրբ Մարիամ , անոնք սուրբեր , առաքեալներ էին , Յիսուսի վրայ մեծ ազդեցութիւն չունէին , դո՞ւն ալ չունէիր . ալ ի՞նչ մնաց որ չընէինք քեզի . նորէն մարս մեռաւ : Ա՛յ , քեզ ալ միեւնոյն բաժինը :

Կտրտեց ու նետեց արհամարհանքով : Հանեց խոշոր պատկեր մը , փռեց գետինը , ոտքի ելաւ՝ սուրը բարձրացուցած :

— Կարգը եկաւ քեզի , անոնք մարդ էին եւ սխալական , հապա քեզի ի՞նչ ըսեմ . Յիսուս ես , Բրիստոս ես , ինչ ես , ըսէ՛ :

Մարտիրոս աղբարը վախցեր էր ամէնէն առաջ , սոսկացեր էր . բայց կամաց կամաց հանդարտեց : Հիմակ նոր զգացում մը ունեցաւ . տեսաւ ան որ մէկիկ մէկիկ սուրբին կեր կ'ըլլան սուրբերը : Հիմակ կարգը եկեր էր Յիսուսին , որ իրեն պարտական էր : Մէկ վայրկեանի մէջ սոսկումով սկսաւ մտածել թէ , եթէ Յիսուսն ալ մեռնէր , ինքը ո՞րքէ պիտի առնէր իր պահանջը : Չէ՛ , ա՛լ չգիտացաւ :

— Մի՛, մի՛, մի՛ սպաններ, գոռաց վերին, ան ինծի պարտք ունի։

Զինուած ու վրէժխնդիր հական, զնցուեցաւ, ու շանթահար փռուեցաւ զետին։ անկենդան վիճակի մէջ։

Ծառէն վար իջաւ Մարտիրոս աղբարը, յանգանքով մօտեցաւ Յիսուսի պատկերին, վեր վերցուց զայն,

— Քեզ պիտի սպաննէ՛ր աս անշնորհքը, ըսաւ խանդաղատանքով։ Այս աւաղակին ձեռքն ինկած էիր, անոր համար պարտքս չկրցար շուտով վճարել։

Աքացի հարուած մը տուաւ հակային, որ անշարժ պառկած էր։

— Սատկեցա՛ր, ըսաւ անոր, հապա ի՞նչ գիտցար, Յիսուսը դժժն ես եղեր սպաննողը։

Ապա սկսաւ պրտել աւաղակին պարկը, տեսաւ մէջը ծրարով դրամ կար։

— Հա՛, ձայնեց նոր բան մը հասկցողի չեղտով, ինե՛ղձ Յիսուս, ինծի պարտքդ բերած ատենդ այս աւաղակը բռնեց քեզ։ Թէ՛ դրամը պիտի առնէր եւ թէ՛ քեզ պիտի սպաննէր։ Աղէկ որ հոս հանդիպեցայ, մէկ գոռալով խերն անիծեցի։ Շնորհակալ եմ, Յիսուս, որչափ ալ շատ դրամ բերեր ես, կ'երեւի մէկին տեղ 100 բերած ես։ Շատ աղէկ, ես քեզ քու տեղդ կը տանիմ, անհող եղիր։

Ըսաւ, համբուրեց պատկերը, ծալեց եւ պարկը դրաւ։ Պարկը նետեց ձիուն վրայ, աւաղակին վրայէն հրացանները, զէնքերն առաւ, կապեց ձիուն համետին, փամփուշաները դրաւ պարկին մէջ, նստաւ կենդանիին վրայ ու քշեց դէպի Փրկչայ վանքը։

Առտուն կանուխ հասաւ վանք, զարկաւ դուռը. վանականներէն մէկը տեսաւ. առաւ պատկերը ու յանձնեց անոր ըսելով.

— Առէք Յիսուսը, խեղճը ինծի պարտք ունէր, պարտքը բերած ատենը աւաղակի մը հանդիպած էր. հաղիւ կրցի ազատել եւ տեղը բերել։

— Այս յիմարը ուրկի՞ց եկաւ, ըսաւ ինքնիքն վանականը, վախցաւ որ փորձանք մը չբերէ իր գլխուն. առաւ պատկերը, անշուկ կերպով աշխատեցաւ հեռանալ։

— Աղէկ պահեցէք, նորէն աւաղակի ձեռքը չիյնայ, յանձնարարեց անոր ետեւէն Յիսուսին պարտատէրը։ Հեծաւ ձին, դարձաւ իր գիւղաքաղաքը։

— Տեսա՛ր, կնի՛կ, ըսաւ իր կնոջ, բերած ոսկիները փռելով անոր շլացած աչքերուն առջեւ։ Տեսա՛ր որ Յիսուս իր պարտքը կը ճանչնայ եղեր, մէկին տեղ հարկւր բերեր է ինծի։ Մէյմըն ալ ինծի հակառակ չխօսիս։

— Աղէ՛կ, աղէ՛կ, գոչեց կինը. այս անգամ ողորմեցաւ. մէկին տեղ հարկւր առիր, ուրիշ անգամ չըլլայ որ այսպէս շարժիս։

— Խե՛նդ եմ ես, հաւատեց Մարտիրոս աղբարը։

*
* *

— Տեսա՛ք հիմակ, վերջացուց Մնօ պապը, եւ իր խօսքը եզրակացուց ըսելով.

— Մարտիրոս աղբարը միամիտ մարդ մըն էր, բարի սրտով վարուեցաւ, թէեւ չէր գիտեր թէ իրեն ըրածը մեծ թերութիւն է։ Մարդիկ ողորմութիւն ընելու են, ոչ թէ փոխարէն բան մը սպասելու համար, այլ իրրեւ պարտականութիւն պէտք է կատարեն։ Փոխարինութիւնով կամ այդ ոգիով եղած ողորմութիւնը ստորին գործ մըն է, առուտուր մըն է, չուկայի՛ խաբեբայի գործ. բայց առանց փոխարինութիւն մը սպասելու եղած նուիրատուութիւնը առաքինութիւն մըն է։ Այդ առաքինութիւնն ունեցողները շատ բարձր արժանիքի տէր կը նկատուին. անոնք կը հաւասարին Աստուծոյ։

ՀԱՅ ԱՒԵՏ. ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

Բ. Կիլիկիոյ Միտքեան շրջանակ

1.

ՓՐՈՅ. ԼՈՒԹՅՈՒՆ ԼԵՒՈՆԵԱՆ, ԱՅՆԹԱՊ

Քրիստոնէական Եկեղեցիին քսան դարու պատմութիւնը կը ցուցնէ մեղի թէ անոր զարգացումը շատ փոթորկալից ընթացք մը ունեցած է։ Անիկա շատ ելեւէջներ ունեցած է, ու իր ճամբան շարունակած է կենաց պայքարի ճակատամասերով։ Մեր Հայ Աւետ. եկեղեցիներն ալ չեն կրնար բացառութիւն մը կազմել։ Մեր պատմութեան ընթացքն ալ ելեւէջներ պիտի ունենայ։ Մենք ալ ալիքներու մէջէն պիտի

յառջանանք: Միայն թէ պէտք է գուշակենք մեզի սպառնացող վտանգները, եւ անոր համեմատ վարուինք: «Ժամանակները ու նշանները գիտցէք»:

Բացայայտ իրողութիւն մըն է որ այս օրերս Հայ Աւետ, եկեղեցիները իրենց ամէնէն վճռական մէկ շրջանին մէջ կը գտնուին: Չենք ապրիր այնպիսի ժամանակի մը մէջ ուր թմրութիւնն ու ու անտարբերութիւնը ներքին կրնան ըլլալ: Ներքին եւ արտաքին անհամար վտանգներ կը ցցուին մեր առջեւ: Երբ Մայր Եկեղեցին զատուեցանք, բարոյական անրիժ մաքրութիւն մը և փխրիթաւական հաստատ նկարագրի մը ոյժը կը կրէինք մեր մէջ: Սակայն երկրին բարոյապէս անանկ միջավայրը մեր վրայ ազդեց, եւ մենք կորսնցուցինք մեր կենսունակութիւնը, ու հիմա ուրիշներէ որոշ տարբերութիւն մը չունինք: Ատեն մը Բողոքականութիւնը հասարակ ժողովուրդին կրօնքն էր, մինչդեռ այսօր գրեթէ ուսեալ ու մենաշնորհեալ դասակարգի մը յատուկ կազմակերպութիւն մը եղած է, և հասարակ ժողովուրդին համար՝ մեր եկեղեցիներուն մասնաւոր մէկ հրապոյրը չէ մնացած: Արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը շատ հմայած է մեզ, եւ փոխանակ հոգեւորութեան եւ եկեղեցական գործունէութեան հանդէպ ջերմ սէր մը ունենալու, դիւրակեաց կեանքի մը վայելքին ետեւէն ինկած ենք: Ջարդերն ու կրակի հեղեղները մեր ուշադրութիւնը աւելի քաղաքական ու ազգային խնդիրներու դարձուցին, եւ մոռցուցին մեզի հոգեւորն ու կրօնականը: Մասամբ ջարդի եւ դաղթականութեան պատճառաւ, եւ մասամբ ալ մեր եկեղեցիներուն տրուած նպաստներու նուազման բերմամբ, ժողովուրդները զրկուած են կարող հովիւներու եւ ուսուցիչներու առաջնորդութենէն, եւ մեր հոգեւոր եւ կրթական դործերը շատ վնաս կրած են: Այս յետաժողովութեան իւր հակադարձութիւն մը շատ տեղիք ալ ծայրայեղ նոզեալներու դասակարգ մը երեւան կու գայ, որ փոխանակ գութի եւ կարեկցութեան զգացումներով տոգորուած՝ եկեղեցիները փրկել ջանալու, խիստ եւ կծու քննադատի մը հոգին յոյց կու տան, եւ ասիկա օգուտ մը չարտագրեւէ զատ կռիւի ու բաժանումի նոր գետին մը կը պարարտուէ:

Եկեղեցիներուն այս ներքին տկարութիւն-

ները առիթ ներկայացուցած են նաեւ արտաքին յարձակումներու զօրանալուն: Հայ Լուս. եկեղեցիին մեզի հանդէպ բռնած դիրքը, մանաւանդ վերջին տարիներու մէջ, շատ փոխուած է: Մինչդեռ քառասուն կամ յիսուն տարի առաջ ան ինքզինքը մեզի դէմ պաշտպանելու կը ճգնէր, այսօր այդ կողմէն վախ մը չունենալէ զատ մեզի հանդէպ յարձակողական դիրք մը առած կը թուի: Վերջերս տարբեր տարբեր անուններու տակ կազմակերպեալ ընկերութիւններ երեւան եկան, որոնք մեզի դէմ լռիկ կերպով կը մաքառին եւ այլեւայլ միջոցներ գործածելով կը ջանան մեր Աւետարանական շարժումը չէզոքացնել ու ջնջել, եթէ կարելի է: Դիտեցէք այն կտորները որ այս վերջին տարիներուն մէջ մեր առաջնակարգ եկեղեցականներու գրիչէն ելած են: Կարդացէք այն գրութիւնները որոնք կը հրատարակուին մեր ազգը ներկայացնող նշանաւոր թերթերու մէջ: Արդեօք այն մարդը որ կը կարդայ այս ամէնը ուշի ուշով և աչք ունի տեսնելու դէպքերու ընթացքը, կրնայ տարակուսիլ թէ Մայր Եկեղեցին կը նկատէ Աւետ. շարժումը իբրեւ անբնական եւ աւելորդ բան մը: Կիլիկիոյ Աւետ. ժողովուրդները շատ նախատուեցան վերջերս սա պատճառով թէ պարագաներու բերմամբ իրենց մայրենի լեզուն մոռցած են: Սակայն մենք լաւ գիտենք թէ կը նախատուինք որովհետեւ Մայր Եկեղեցւոյն անհնալանդ գտնուած ենք, որովհետեւ կրօնականը եւ հոգեւորը ազգայինէն եւ քաղաքականէն բարձր բռնել կ'ուզենք: Պայքարը ոչ թէ մեր թրքախօսութեան, այլ էապէս մեր եկեղեցական դիրքին դէմ է:

Այսպէս է մեր արդի վիճակը: Ներքնապէս տկար եւ արտաքնապէս սաստիկ յարձակումի ենթարկուած ենք: Եւ արդիւնքը սա եղած է որ մեր Աւետ. եկեղեցիները կորսնցուցած են իրենց առոյգութիւնը եւ դադրած են շօշափելի զօրութիւն մը ըլլալէ: Ինչպէս կրնանք վերըստանալ մեր կենսունակութիւնը: Մեզի կը թուի թէ մեզի համար ամէնէն կարեւոր բանը նոր գիտակցութիւն մըն է: Նոր գիտակցութիւն մը մեր կոչումին մասին, եւ նոր գիտակցութիւն մը մեր զօրութեան մասին:

Առաջին, պէտք ունինք մեր կոչումին մասին նոր գիտակցութեան մը: Պէտք է գիտնանք թէ ի՞նչ է Աւետարանականութիւնը, թէ ի՞նչ է

անոր յատկանիշը, անոր կոչումը ու նպատակակէտը, եւ գիտակից ըլլանք այս մասին մեր սրտերուն խորերուն մէջ: Ոմանք կը կարծեն թէ Աւետարանականութիւնը պարզապէս յարանուանութիւն մըն է՝ եկեղեցական ուրիշ շատ մը յարանուանութեանց մէջ: Ինչպէս որ, Հայ Լուս. կամ Հայ Հռովմ. եկեղեցիներ կան, որոնք իրենց յատուկ արարողութիւններ եւ պաշտամունքի ձեւեր ունին, նոյնպէս ալ Հայ Աւետ. եկեղեցի մը կայ որ իրեն յատուկ արարողութիւններ եւ պաշտամունք ունի, եւ պարզապէս անոր համար գոյութիւն ունեցած է: Պէտք է գիտակից ըլլանք թէ Աւետարանականութիւնը նոր ոճով եկեղեցի մը, եւ կամ մինչեւ անգամ աւելի ուղիղ դաւանութիւն ունեցող յարանուանութիւն մը չէ, այլ նոր կեանք մըն է: Կեանք մը որ տարածուիլ կ'ուզէ: Խմոր մը որ խմորել կ'ուզէ: Սերմ մը որ աճիլ կ'ուզէ: Եկեղեցական բաժանմանց մէջ բաժանում մը ըլլալէ շատ տարբեր բան մըն է Աւետարանականութիւնը: Մենք գոյ եղած ենք, ոչ թէ նոր բաժանում մը չինելու կամ նոր բաժանում մը զօրացնելու համար: Այլ որպէս զի ճշմարիտ կեանքը հաղորդենք եւ հոգեւորենք թէ՛ մեր Ազգը որ փճանալու վտանգին մէջ է, եւ թէ՛ ուրիշ բոլոր ազգերը որոնք հիմնապէս թշուառացած են: Մենք ասոր համար գոյ եղած ենք: Մենք փրկութեան աւետիսը աւետիլ կ'ուզենք: Մեր եզական նպատակը Քրիստոսը քարոզել է: Մեր եկեղեցիները ըմբռնելու կը կարօտին այս կէտը իր պարզ եւ Աւետարանական իմաստովը: Գիտնալու ենք թէ Աւետարանականութիւնը իր նպատակէն վրիպած պիտի ըլլայ, եթէ չբարեփոխէ ամէն անհատ եւ համայն երկիրը: Գիտնալու ենք թէ չենք կրնար ապրիլ, եթէ վերստին չիւրացնենք այս յատկանիշը:

Երկրորդ, պէտք ունինք նոր գիտակցութեան մը մեր զօրութեան բուն կեդրոնին մասին: Յաւալի է որ մեր առջեւ, թէ՛ մեր Մայր եկեղեցիին եւ թէ՛ մեր շուրջը բնակող մեծ ժողովուրդներու մէջ Աւետ. գործին համար այսօր քան քան դռներ ունենալով հանդերձ, մենք զմեզ տկար կը զգանք եւ չենք համարձակիր այդ դռներէն ներս մտնելու: Յաւալի է որ մինչ այս երկրին բոլոր ազգերը կրօնական տաքնապի մը մէջէն կ'անցնին, խաւարի մէջ լոյս կը փնտռեն, մենք նստած՝ բաւական կը սեպենք

հեռուէն դիտող ըլլալ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ մենք զօրութիւնը միայն քանակութեամբ կը չափենք, եւ մեր բուն զօրութեան կեդրոնին գիտակից չենք: Պէտք է գիտնանք թէ մեր նպատակը հոգեւոր բարեփոխում մըն է, եւ կրնանք զայն յառաջ բերել, եթէ հոգեւորապէս հզօր եւ առողջ ենք: Եկեղեցիին զօրութեան էական կեդրոնը իր ներսն է: Նա շատ անգամ անդիմադրելի ուժգնութիւն զոնցուցած է, երբ աշխարհի հայեցակէտով ամենատկար էր: Շիտակ է որ մեր մեթոտներուն մէջ մեծ բարեփոխութեան պէտք ունինք: Ծշմարիտ է որ մենք վերակազմելու ենք մեր գործելակերպերը մեծ չափով: Սակայն մեր բուն տկարութիւնը հոն չէ, այլ ասոր մէջ՝ որ մեր ներքին կեանքը ապականած է: Մեր նկարագրի հագուստը արատաւորուած է: Մենք կը դաւանինք, սակայն չենք հաւատար: Կը քարոզենք, սակայն չենք ապրիր: Բողոքականութիւնը այլեւս չկրնար պարծենալ ուղիղ դաւանանք մը ունենալուն համար: Իր կեանքը հինցած է, եւ մենք ամէնէն առաջ զայն նորոգելու ենք: Երանի թէ մեր եկեղեցիները թողէին այլեւս վիճաբանիլ այլեւայլ ոչ հիմնական խնդիրներու մասին, եւ բոլոր սրտով ձեռք առնէին այս կենսական խնդիրը: Երանի թէ մեր Միութեան ժողովները մէկգի ձգէին բաղձաթիւ մանրմունք բաները, եւ մէկտեղ դալին նկատելու այդ «մէկ բանը որ պէտք է»: Եւ ահայն ատեն զօրութեան Հոգին նորէն պիտի փչէր մեր վրայ, եւ մենք պիտի սթափէինք, եւ մեզ կաշկանդող շղթաները թօթափելով պիտի շարժէինք այս երկիրը մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը:

Պերլինի աշխարհահռչակ մեծ պատմաբանը Հարնէք կ'ըսէ, «Կեանք ունեցող եկեղեցին մեթոտի չկարօտիր»: Կեանք ունենալու ենք, եւ ուրիշ ամէն բան մեզի պիտի տրուի: Սհա այս է մեր պէտքը:

•

ՎԵՐ. ՏՈՔԹ. ՌԻ. Ն. ԶԷՅՄԵՐՍ, ԱՍՆԱ

Ա. Աւետ. եկեղեցիներուն վիճակը

1. Հագեւոր վիճակ: Կը փափաքիմ նախ խօսիլ Աւետ. եկեղեցիներուն հոգեւոր վիճակին վրայ, վասն զի կը կարծեմ թէ անկէ կախում ունի եկեղեցիներուն ընդհանուր կացութիւնը: Աւետարանի խմբագրութիւնը երբ կը հրատարակէ իր

Թղթակիցները տեղեկագրել եկեղեցիներու հոգևոր կացութիւնը, կը կարծեմ թէ «հոգևոր» բառով կ'ուզէ նշանակել «կրօնական եւ բարոյական» վիճակը: Ինծի կը թուի թէ շատեր «հոգևոր» բառով կը հասկնան պարզապէս ինչ որ «կրօնական» է, եւ մեծ չափով մը կ'անջատեն զայն «բարոյական»էն: Կարծեմ թէ շատեր ցաւալիօրէն կը թերանան ըմբռնելու բարոյապէս արդար եւ առաքինի կեանքի մը կարեւորութիւնը: Հոգևոր պաշտամունք եւ աղօթք լոկ միջոցներ են. և իրենց նպատակէն կը վրիպին անոնք եւ գոյնն օգտակարութիւն կ'ունենան եթէ մարդկային նկարագիրը բարոյապէս չզարգանար անոնց միջոցով: Հետեւեալ միջադէպը կը թուի ցուցնել թէ առհասարակ ո՛րքան թիւր գաղափարներ կը տիրեն այս մասին: Անձի մը հետ կը խօսէի արարքի մը նկատմամբ, որ ըստ իս պարզապէս վստահութեան զեղծում մ'էր, երբ տեսայ որ խօսակիցս կը ջանար արդարացնել այդ զեղծումն, ըսելով թէ արեւելցիի մը հոգեբանութիւնը կը տարբերէր արեւմուտցիին հոգեբանութիւնէն և թէ հայեցակէտի տարբերութիւնը պէտք էր ի նկատ առնել արարքի մը բարոյական որակը վճռելու ատեն:

Եկեղեցի մը չկրնար յաջողիլ հոգևորութեան բարձրագոյն մակարդակներուն վրայ ապրիլ: Թիւնք ու անոր բարոյական ըմբռնումները համաձայն ըլլան Աւետարանի ուսուցումներուն: Ինծի կը թուի թէ մեր եկեղեցիները դեռ պէտք ունին սորվելու բուն իմաստը Քրիստոնէական պատուէրին, «Ձեր այսն՝ այո ըլլայ, և ոչ ոչ»: Թող բնաւ չհասկցուի որ ըսել կ'ուզեմ թէ սքանչելիօրէն բարձր նկարագրի տէր ուղղամիտ անձեր չկան: Այսպիսիներ կան, և քիչ չէ անոնց թիւը, և այսպիսիներու գոյութիւնը կը հաստատէ թէ նկարագրի բարոյական զարգացումը հնարաւոր բան է: Այսու հանդերձ ինծի կը թուի թէ աշխարհային գործելակերպեր չափազանց շատ կը կիրարկուին եկեղեցւոյ գործերու վարչութեան մէջ: Կրնայ առարկուիլ, եւ իրաւամբ, թէ այս նոյն քննադատութիւնը կարելի է ընել Արեւմուտքի Աւետ. եկեղեցիներուն մասին ալ: Սակայն ասով սոյն դիտողութիւնը չկորսնցնիր իր ոյժը: Արեւմտեան երկրի մը մէջ գտնուող եկեղեցի մը այս երկրին պատկանող եկեղեցիի մը համար օրինակելի տիպար մը չէ, և անհրաժեշտ չէ որ այդպէս ըլլայ: Մեր

Աւետ. եկեղեցիները զերծ են այն կաշկանդող աւանդութիւններէն եւ ուրիշ խոչընդոտներէն, որոնք արդեւ կը հանդիսանան արեւմտեան եկեղեցիներուն ազատ զարգացման: Եկեղեցական կեանքի մէջ մեր եկեղեցիները կրնային բոլորովին անկաշկանդ ըլլալ: Բայց կարծեմ թէ անոնք կաշկանդուելու վրայ են աւանդութեան կապերովը, և այս վերջին տարիներու մէջ ալ՝ ազգայնութեան գաղափարովը: Հայ Աւետ. եկեղեցիներ եղած են անոնք, և ուստի կարծես թէ այնչափ յստակօրէն չեն ըմբռներ թէ իրենք ոչ թէ միայն ազգի մը լոկ մէկ հատուածն են, այլ հոգևոր տիեզերական իշխանութեան մը կենսական մասը կը կազմեն: Այս ըսելով մազիւ չափ չեմ ուզեր նուազեցնել ազգասիրութեան կարեւորութիւնը: Ազգասիրութիւնը Քրիստոնէութեան հալիւ մասը կը կազմէ: Բայց ներկայ պարագային մէջ ազգային գաղափարը միթաքննելու վրայ է երկրի վրայ Արդարութեան Թագաւորութեան փառաւոր տեսիլը:

Քրիստոնէութիւնը չձգտիր մարդուն բնութեան մէջէն արտաքսել ազգասիրութիւնը: Ընդհակառակը, անոր կարեւորութիւնը չեշտելով՝ աւելի բարձր մակարդակի մը վրայ կը դնէ, և կը ներդաշնակեցնէ զայն տիեզերական թագաւորութեան մը քաղաքացի ըլլալու գաղափարին հետ: Մեր Աւետ. եկեղեցիները կը կարօտին մշակել այս ընդարձակագոյն տեսիլը, որ անբաժան է ճշմարիտ հոգևոր կեանքէ:

2. Ընկերային վիճակ: Ինչպէս ամէն ուրիշ տեղ, Թուրքիոյ մէջ եւս, եկեղեցիները յաջողած չեն կատարելապէս ըմբռնել և իրագործել Քրիստոսի ուսուցումներն ընկերային կեանքի վերաբերմամբ: Բնական ուշիմութեան և զարգացման մասին մարդոց ունեցած տարբերութիւնները պատճառ կ'ըլլան որ ընկերային գրութեան մէջ այլազան խաւեր կամ դասակարգեր յօրինուին: Դաստիարակուած անձ մը և անուս մարդ մը նոյն մակարդակին վրայ չեն կրնար ապրիլ, փոյթ չէ թէ երկուստեք ամէն ջանք թափուի «եղբայրական սէր» արտայայտելու: Բայց հոս չէ մեծագոյն դժուարութիւնը: Հարըստութիւնը աւելի կարեւոր դեր մը կը կատարէ ընկերային գրութեան այլեւայլ խաւերը. ստեղծելու գործին մէջ: Դրամը հարուստին ձեռքին մէջ կը դնէ այն իշխանութիւնը և ազդեցութիւնը, զոր աւելի օգտակարապէս կրնար գոր-

ծածել առողջ դատողութեան տէր հասարակ բանութիւն մը: Հարստութեան երեւակայական իրաւունքներուն չափազանց շատ կարեւորութիւն կը տրուի՝ եկեղեցւոյ անդամներու ընկերային վիճակը որոշելու առթիւ: Հարստութեան յանցանքը չէ այս: Աղքատը կը ձգտի հարստանալ, և ան ալ իր ընկեր արարածներուն հանդէպ պիտի ցոյց տար նոյն վերաբերմունքը զոր հարուստը հիմա կը ցուցնէ իրեն նկատմամբ: Իրողութիւնը այն է որ ընկերային դրութիւնը տողորմած է անձնասիրութեան ոգիով: Եւ յայտնի կ'երեւի որ Աւետարանական Քրիստոնէութիւնը չէ յաջողած ընկերային դրութեան վրայ ի գործ դնել այն այլախօսիչ ազդեցութիւնը, զոր կը կարծենք թէ կրնար և պէտք էր ի գործ դնել: Անկարելի է ընկերային բոլոր խաւերը հաւասարեցնել: Բայց ընկերային խաւերը կամ աստիճանները որոշող չափանիշը պէտք է ըլլայ մաքուր եւ արդար վարքը և ոչ թէ հարստութեան կամ աղքատութեան և կամ ուրիշ զիպուածական պարագայի մը վրայ հիմնուած նկատում մը: Աւետ. եկեղեցիները պէտք է ցարդ ըմբռնուածէն աւելի յստակօրէն ըմբռնեն ընկերային ծառայութեան պարտականութիւնը:

3. Տնտեսական վիճակ: Բաւական թուով Աւետ. եկեղեցիներ ինքնապահ են: Կրկին եւ կրկին տեսած եմ որ երբ մարդոց հոգեւոր ըմբռնումները կը զօրանան, արդիւնքը կ'ըլլայ աւելի առատաձեռն նուիրատուութիւններ: Քրիստոս ըսաւ, «Երանի հոգեով աղքատներուն»։ Հոգիի աղքատութիւն չէ որ կը յանձնարարուի հոս. ճիշտ հակառակը: Հոգիով աղքատները կ'ընեն եկեղեցին անտեսապէս զօրաւոր եւ անկախ, իսկ հոգիի աղքատութիւն ունեցողներ աղքատութեան եւ նպաստի կարօտ վիճակի մէջ կը պահեն եկեղեցին:

Ուրախաբեր է դիտել թէ, վիճակացոյցերէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքիոյ Աւետ. եկեղեցիները եկեղեցական, կրթական եւ այլ նպատակներու համար տարին իւր 34,000 Օսմ. լիրա կը հանգանակեն: Այսինքն, միջին հաշուով մէն մի եկեղեցւոյ անդամ կը վճարէ 2.25 լիրա, եւ իւրաքանչիւր Աւետարանական անհատ՝ 65 դահ.: Քաջալերական երեւոյթ մըն է այս, եւ յայտնի կ'երեւի թէ մեր եկեղեցիները կը յառաջդիմին դէպ ի ինքնապահութիւն:

Այսու հանդերձ, եկեղեցիները ասկէ աւելին կրնան ընել: Դեռ մեր բոլոր եկեղեցիները չեն սորված զոհողութիւն ընելով տալ: Եւ ասոր ալ պատճառը անոնց հոգեւոր տեսութեան սահմանափակ ըլլալն է: «Աստուծոյ արքայութիւնը կերակուր եւ խմելիք չէ, հապա արդարութիւն եւ խաղաղութիւն ու խնդութիւն հոգեով Սրբով»։ Այս խօսքով ըսել կ'ուզուի թէ մարդու մը կեանքը եւ նտացուածքը պէտք է անձնուիրաբար գործածուին Աստուծոյ թաղաւորութեան յառաջդիմութեան համար:

4. Կրթական վիճակ: Բողոքականներ կըրթական գործերուն մէջ միշտ առաջին գծին վրայ գտնուած են: Եւ անոնց ընծայած առաջնորդութեան հարիւրաւորներ հետեւած են: Կրթական ընդարձակ գործունէութիւնը որ տեղի կ'ունենայ, աննշան ազդեցութիւն մը չէ որ կը գործէ ոչ-բողոքական համայնքներու վրայ: Այնպէս որ կարծես թէ կրթական դրութեան միջոցաւ աւելի լայնարձակ ազդեցութիւն կը գործուի քան թէ նոյն իսկ եկեղեցիին ձեռամբ: Կրթական գործը մեծ յոյսեր կը ներշնչէ. բայց թէպէտ կատարուած գործը գովեստի արժանի է, բարոյական ոյժի նուազում մը կը նշմարուի: Քանի որ սոսկ իմացական զարգացումով ազդ մը բնաւ չկրնար բարեկարգուիլ, աւելի ազդեցութեն պէտք է շեշտուի աշակերտներուն բարոյական զարգացման կարեւորութիւնը: Բողոքական վարժարաններ այնչափ հետամուտ ըլլալու չեն սորվեցնելու ինչ որ կրօնք կը կոչուի իր նեղ առումով, այսինքն, լոկ կրօնական դրութիւն մը եւ կամ Բողոքականութիւնը իբրեւ դրութիւն մը, այլ մանաւանդ ջանալու են աւանդելու այն սկզբունքները որ առաքինի եւ մաքուր կեանքի մը հիմքը կը կազմեն:

Բ. Կացութեան դարմանը:

Աւետ. եկեղեցիներուն ամէնէն մեծ պէտքն է հոգեւոր կեանքի մէջ զարգացում: Տարակուսելի է որ ինչ որ սովորաբար հոգեւոր արթնութիւն կը կոչուի՝ եկեղեցիներուն պէտքին զարմանն ըլլայ: Արթնութիւնները մեծ չարժուածի մը մէջ միջադէպեր են, եւ պէտք չէ որ չափազանց շեշտուին անոնք: Հոգեւոր արթնութեան համար այն բաղձանքը, որ կ'արտայայտուի մեր եկեղեցիներուն մէջ, պատշաճ եւ բանաւոր է միայն որոշ աստիճանով մը: Մենք կը կարօտինք աւելի լայնախոհ եւ նուիրուած

առաջնորդներու թէ՛ հոգեւոր պաշտօնեաներու դասակարգին եւ թէ՛ ժողովրդային խաւերուն մէջ, Կեդրոնական Թուրքիոյ Աւետ. եկեղեցիները այս տեսակ առաջնորդներու կարօտութիւն ունին, եւ դեռ երկար ատեն պիտի չարուեսակեն կարօտ ըլլալ: Ատանայի կոտորածին ատեն նահատակուած այն բաղմաթիւ պատուական գործիչներուն տեղը թափուր կը մնայ:

Անյեալ օր Հայ Լուս. ազգեցիկ անձնաւորութիւն մը դիտել կու տար իրողութիւն մը զոր մենք ալ խորին ցաւով նշմարեք ենք: Մեր խօսակիցը կ'ըսէր թէ կոտորածներուն մէկ հետեւանքը շատերուն համար սա եղաւ որ անոնց կրօնական հաւատալեաց շէնքը քանդուեցաւ եւ բարոյական յետադիմութեան համար ճամբայ բացուեցաւ, եւ թէ ո՛չ Հայ Առաք. եկեղեցին եւ ո՛չ Հայ Աւետ. եկեղեցին կարող եղած են շատ բան ընել այս աղետալի շարժումին առջին առնելու համար: Արդարեւ եկեղեցին կը յաջողի միւլթարել եւ սիփիկ հազարաւոր արկածեալները, բայց եկեղեցիին կողմէ կատարելի գործին միայն մէկ մասն է այդ: Եկեղեցին ցոյց չտար այն յարձակողական եւ կորովոտ մտայնութիւնը, որ մէկ ղինք բաւ չհամարել լոկ իր զոյլութիւնը պահպանելու եւ առաջնորդէ իրեն նկրտիլ յաղթական ճշմարտութիւնը ծաւալելու:

Պէտք կայ որ թէ՛ պաշտօնեաներ եւ թէ՛ ժողովուրդի անդամներ իրենց գործը ընեն մաքուր եւ ուրբ կեանքով մը ապրիլ: Եւ այս նպատակին իրադրման համար հարկ է որ մեր կրթական դրութիւնը լաւ կազմակերպուած ըլլայ: Թող Աւետարանին բարոյական ուսուցումներով տոգորուած ըլլայ մեր վարժարաններուն միջնորդը: Աշակերտներուն Սբ. Գրական պատմութեան հմուտ ըլլալը կամ չըլլալը բաղադարար երկրորդական կարեւորութիւն ունի: Աշակերտի մը համար աւելի կարեւոր է սորվիլ թէ ուղղամտութենէ եւ արդարութենէ ամենափոքր շեղում մը ահաւոր բան է՝ քան թէ գիտնալ թէ Սաւուղ իր հօրը էջերը փնտռելու զրկուեցաւ: Երբ գեռահաս սերունդը այս մեթոտով կը դաստիարակուի, եւ երբ խոտմալից պատանիներ կարելի եղած լաւագոյն կրթութիւնը կը ստանան Աստուածաբանական ճեմարանի մը մէջ, եկեղեցիները կրնան յուսով ունենալ կարող առաջնորդներ, որոնք ոչ միայն զարգացեալ մտքի տէր ըլլան, այլ

ինչ որ կարեւորագոյն է, ունենան հոգեւոր ըմբռնումներ եւ բարեպաշտութիւն: Այսօր մեր եկեղեցիները կը կարօտին լաւ դաստիարակուած առաջնորդներու որոնք առաջնորդուած ըլլան Քրիստոսէ:

Եւ որպէս զի եկեղեցիները այսպիսի առաջնորդներ ունենան, պէտք է որ Արդարութեան Թաղաւորին բոլոր հետեւողները հաւատարմութեամբ գործածեն շնորհաց այն միջոցները զոր Աստուած իրենց արմարութեան տակ դրած է:

Գ. Կեդրոնական Միութեան շրջանակ

1.

ՎԵՐ. Գ. Դ. ՏԵՄԻՋԵԱՆ, ՄԱՐԶՈՒԱՆ

1913ին պատրաստուած վիճակացոյցէ մը կը տեղեկանանք որ Մարզուանի միսիոնարական դաշտին մէջ երբեմն 21 տեղեր Աւետարանական գործ կայ եղեր: Այժմ այս 21ին 8ը պարապ կը մնան, 5ը կա'մ քարոզիչ մը ունին եւ կա'մ ուսուցիչ մը, եւ մնացեալ 8ը թէ՛ բեմի եւ թէ՛ դպրոցներու համար պաշտօնեաներ ունին: Միայն Մարզուանի եկեղեցին ինքնապահ է, Ամասիա դպրոցին համար միայն նպաստ կ'ընդունի, Սամսոնի բեմը կը կստաւարուի եւ կեղեցիին նպաստովը, սակայն դպրոց չկայ հոն: Մնացեալ բոլոր տեղերը առաւել կամ նուազ չափով արտաքին օգնութիւն կը ստանան: Ամսրիկեան Պորտ ընկերութիւնը կրթական եւ եկեղեցական նպատակներու համար կը վճարէ տարին 150 ոսկի որուն վրայ աւելցնելով ներքին առաքելութեան հայթայթած տարեկան շուրջ 70 ոսկին, 220 ոսկիի նպաստ կը արուի այն տեղերուն համար ուր գործը կը շարունակուի: Այս գումարը շատ անբաւական է, եւ այս պատճառով հետզհետէ պէտք կ'ըլլայ մէկ քանի տեղեր գործը դադրեցնել:

Նոյն վիճակագրութենէն կ'իմանանք նաեւ որ դաշտին մէջ շուրջ 500 տուն Հայ եւ Յոյն Բողոքականներ կան: Հայերը Յոյներուն քառապատիկն են, եւ ամէնը միասին կը վճարեն տարեկան 8—900 ոսկիի մօտ գումար մը եկեղեցական եւ կրթական նպատակներու համար: Կը տեսնենք որ մեր դաշտին Աւետարանականները տուն զուլի 150—165 դահ. կը վճարեն:

եւ յիշենք որ սառնց մէջ շատ մը աղքատներ կան եւ բացառութիւն կը կազմեն ունեւորները :

Եթէ երկրին անտեսական վիճակը քաջաւերական լլլար, վստահ ենք որ եկեղեցիներ եւ ժողովուրդներ աւելին պիտի վճարէին Աւետարանական գործին համար : Բայց անտեսապէս դժբաղդ օրերու մէջ կ'ապրինք : Տեղական արհեստագործութիւնները եւ տարագործութիւնները տարուէ տարի կը քաշուին հրապարակէն, եւ Եւրոպական ապրանքներ կու գան բռնելու անոնց տեղ : Եւ երբ անոնց կը միանայ հետզհետէ գներու բարձրացումը՝ սովորականութեան ուրուականին առջեւ զոյգ ելլող ժողովուրդը, մանաւանդ երիտասարդ դասակարգը, ձեռքը գաւազանով մը կը մեկնի, կ'երթայ օտարին հողերուն վրայ վաստակ չի ներու : Անորոշութիւն, անապահովութիւն, ջարդ, պատերազմ, գաղթականութիւն ամբողջովին ջլատուրկ ըրած են այս կաթ ու մեղր ըզլող երկրին արգանաւելի ժողովուրդը եւ զայն անսեւսապէս փճացուցած :

Հակառակ այս ամէն խոչընդոտներուն, Աւետարանական եկեղեցիներուն եւ ժողովուրդներուն հոգեւոր վիճակը որչափ որ տիպար վիճակ մը չէ, ողբալի ալ չէ, թէեւ հոգեւոր վերադարձումի պէտքն ալ զգալի է : Եկեղեցիները կանգուն պահելու եւ շէնցնելու համար զօրաւոր ջանքեր կ'ըլլան, եւ շատեր իրենց աղքատ քրակներէն կու տան որպէս զի Քրիստոսի Աւետարանը տեղւոյն մէջ կամ այլուր քարոզուի ի միթիարութիւն եւ ի փրկութիւն ժողովրդեան որ տառապեալ է :

Այսու ամենայնիւ չէինք կրնար ակնկալել որ Աւետ. եկեղեցիները երբեք չազդուէին եւ չփնտռուէին ազգային, քաղաքական, անտեսական եւ ընկերական այս հրատապ խնդիրներու թռնուրոհէն : Չափով մը փնտռուած են եւ հետզհետէ կը փնտռուին ալ : Ոմանք այս հոսանքներէն քուցեցան, եւ եկեղեցին տուժեց, բայց հանդարտ խորհողութեան եւ մոռածողութեան ժամերը մօտեցած են : Մեր եկեղեցիներուն ամէնէն շատ փնտսած է գաղթականութիւնը :

Արդ, խոնարհաբար թուենք մէկ քանի յարմար միջոցներ իբրեւ դարման եկեղեցիներուն արդի կայութեան :

Նախ. Հանդարտ գործունէութիւն եկեղեցիներուն

ցիներուն մէջ հոգեւոր կեանք արծարծելու նպատակով : Զգացումը կրօնի մէջ մեծ տղալի մըն է, սակայն անոր հետ անզգուշութեամբ խաղալ աղիտաբեր է : Բանը (reason) զգացումի դոնէլ ոխալ մըն է : Աւետարանը տրամաբանութիւն չունի ըսել տալ՝ եկեղեցին արդար սպառնալիքի ենթարկել է : Ընկերական եւ ընկերաբանական խնդիրներով հետաքրքրուելը սխալ համարիլը՝ Աւետարանին ուղղող եւ առաջնորդող կոչումին հակասել է : Թող բեմը շօշափէ կատարեալ համակրութեամբ՝ ժողովուրդը հետաքրքրող խնդիրները եւ ցուցնէ թէ Քրիստոսի Աւետարանը լաւագոյն դարմանը կու տայ : Հոգեւոր արթնութիւններու պէտք ունինք, բայց շատ աւելի պէտք ունինք հանդարտ, անխոնջ եւ խաղաղ գործունէութեան՝ հոգեւոր կեանքը արծարծելու համար ժողովրդեան ամէն խաւերուն մէջ : Եկեղեցին կաղմակերպութիւն մըն է գործունէութեան համար : Թող ան կաղմակերպէ իր մէջ տղայոց, պատանեաց, երիտասարդաց եւ երիտասարդուհեաց Քրիստոնէական ընկերակցութիւններ : Թող կիրակ. դպրոցները գործադրեն Ամբիկեան կիրակ. դպրոցներու օգտակար մեթոդները : Թող բեմերը երկրպագութեան սուրբ միջնորդութեամբ ստեղծեն : Այս երկրին կրօնական ապագան Աւետարանական եկեղեցիներունն է, ուրիշ ճամբայ չերեւիր : Աւետարանի պարզ քարոզութիւնը, խղճի կրօնական ազատութիւնը, կրօնքին հզօր ոյժը, մէկ խօսքով Քրիստոս՝ պիտի տիրէ հոն ուր ամէնէն շատ արիւն թափուած է իր անուանը համար :

Երկրորդ. Աւետարանական եկեղեցիները եւ ժողովուրդները միանգամ ընդ միշտ կիրարկելու են ինքնապահութեան ոգին : Գործը մեղի յանձնուած է եւ մերն է նիւթապէս ալ, հոգեւորապէս ալ եւ կաղմակերպութեամբ ալ : Թէ՛ կարող եւ թէ՛ անկարող եկեղեցիները իրենց ճակատագիրը անհատաբար եւ հաւաքաբար իրենք պիտի որոշեն : Արտաքին օգնութիւն ոչ միայն խնդրելու չենք, այլ պէտք է մերժենք սիրով եւ երախտագիտութեամբ : Եթէ այս սկզբունքը ընդունուի եւ գործադրուի, պէտք է հաւատանք թէ նոր ոյժեր պիտի արթնան, նոր մեթոդներ պիտի ստեղծուին, եւ մաքուր փառասիրութեան նոր ներշնչումներով շատ աւելի գործ պիտի տեսնուի : Հայ Աւետարանական եւ Հայկական վարչութեամբ թող յառաջ

տարուին կրթական եւ եկեղեցական գործերը, արդիւնքը գոհացուցիչ պիտի ըլլայ: Պաշտօն տեղերու ժողովուրդներ յայնժամ աւելի առատաձեռնութեամբ պիտի տան, եւ զօրաւոր եկեղեցիները պիտի փութան ակար եկեղեցիներուն օգնութեան: Աւետարանչական նոր կազմակերպութիւններ պիտի ստեղծուին գործը դրական միջոցներով առաջ մղելու համար: Երբեք պատճառ չունինք վհատելու. կը հասկնամ գծուաւութիւնները, անկարելիութեան պէս բաները, սակայն վերջապէս «անոնք որ արցունքով կը ցանեն ցնծութիւնով պիտի հնձեն»: Թերեւս երբեմն տեղեր բոլորովին լքուին, իսկ յուսալից տեղեր աւելի պիտի զօրացուին, մինչեւ որ եկեղեցիները նոր տեղեր գործ բանալու վիճակին մէջ գտնուին: Ըստ իս սպասելու չէ որ Ամերիկացիները «Ձենք կարող տալ» ըսեն: Ամերիկացիք հիմա պղտիկ բան մը կու տան, այդ թող յանձնեն տեղացիներուն մատակարարութեան: Եւ թող միտնենք մը միշտ մասնակցի մատակարարող ժողովին, արտաքին օգնութիւն ընդունուի՝ կամ ոչ:

Երրորդ. Կազմակերպութիւն պէտք է: Աւետարանական եկեղեցիները եթէ ի նորոյ կազմակերպութիւն մը որդեգրեն, շատ աւելի մեծ ծառայութիւն պիտի մատուցանեն: Թուրքիոյ Աւետ. բոլոր Հայ համայնքը մէկ Միութիւն, մէկ Սինոդ թող ունենայ: «Միջնամիութեան» բառը չճանաչող վիժի, շատ անախորժ եւ չինձու բառ մըն է: Ներկայ Միութիւնները շատ ընդարձակ սահմաններ ունին եւ շատ անգամ եկեղեցիները մէկտեղ գալէ կ'արգիլուին եւ կարելոր գործեր անլուծելի կը մնան ի վնաս եկեղեցիներուն: Կեդր. Միութեան մէկ ծայրը Կիւրին, միւսը Սամսոն է, ուրիշ մէկ ծայրը Աֆ. Գարահիսար, միւսն է Եոզկատ: Խնչպէս կարելի է ասոնք միասին բերել գոնէ երկու տարին անգամ մը, եւ ինչ պէտք կայ այնչափ անազան ծախսի ենթարկելու մեր աղքատ ժողովուրդները: Նոյնը ճիշտ է Կիլիկիոյ Միութեան համար, թէեւ պատիւ կը բերէ այդ Միութեան համար որ կը յաջողի տարին անգամ մը այնչափ բազմաթիւ անգամներով իրիտ գումարել: Նոյն վիճակը ունին նաեւ Խարբերդի եւ Բիւթանական միութիւնները: Հապա՛ մեր բուն Հայաստանի Աւետ. եկեղեցիները, անոնք բոլորովին անկազմակերպեալ վիճակ մը ունին:

Պէտք է քննենալ բաժնել ներկայ բոլոր Միութիւնները: Վան, Պիթիւս, Կարին, Սեբաստիա, Կոստարիա, Մարզուան, Այնթապ, Մարաշ, Աւտանա, Ուրֆա, Զմիւռնիա, Պրուսա, Ատաբազար եւ Կ.պոլիս առանձին առանձին թեմեր կրնան ըլլալ: Գաւառական ժողովներ կրնան կազմակերպուիլ, Միութիւններու գործերը չափով մը կրնան տեսնուիլ եւ երբ հարկ ըլլայ, գոնէ հինգ տարին մէկ անգամ, կրնայ գումարուիլ Միութիւնը, Աւետարանական Հայոց Կոնս. մեծ ժողովը:

Ներկայ Միութիւնները բաժանում մը, զատութիւն մը կը չեչտեն, «մերը» «ձերը» կայ: Ասոնք օգուտէն աւելի վնաս ունին: Մէկ խնդիր յիշեմ: Ո՞րն է Հայ Աւետ. եկեղեցիներուն աստուածաբանական դպրոցը. երեք կան, բայց հատ մը չունինք, վասն զի անոնք մերը չեն: Աղէկ չըլլար որ մէկ հատ ունենանք: Երբ մէկ Միութիւն ըլլայ, մէկ աստուածաբանական դպրոց կ'ըլլայ մէկ սխմութիւն վրայ: Քակինք հին Միութիւնները եւ ստեղծենք մէկ Միութիւն:

Չորրորդ. Մարդ կ'ուզենք: Ոմանց կարծածին չափ շատ մարդու պէտք չունինք, բայց մարդու, կարող, դաստիարակեալ եւ հաւատացեալ պաշտօնեայի, պէտք ունինք: Երանի թէ շուտ դար այն ժամանակը երբ մեր մարդիկը Ամերիկա երթալու վիճակին մէջ չդրուէին: Պաշտօնեաները երկու դասակարգի կը բաժնենք. անոնք որ եկեղեցիներու գլուխ պիտի կանգնին, եւ անոնք որ շատ փոքր ժողովուրդներու մէջ գործելու կը պատրաստուին: Առաջինները աստուածաբանական դպրոց մը չըլլան, միւսները թեմերու մէջ Սբ. Գրոց կարգի (bible-class) միջոցաւ տեղւոյն պահանջին համեմատ կը պատրաստուին: Պէտք չէ արտորալ շատ մարդ պատրաստելու, այլ կամաց կամաց յարմարագոյնները պատրաստուելու են:

Վերջին թելադրութիւն մըն ալ ընենք նիւթականի մասին: Տաճկաստանի Աւետ. եկեղեցիները հաւանականաբար ինքնապահովութեան սկզբունքին կառչելով հիմակուանէն աւելի պիտի նպատակն թէ՛ իրենց եւ թէ՛ ուրիշ եկեղեցիներու: Սակայն արդեօք Ամերիկա գտնուող մեր Հայ Աւետարանական եկեղեցի պիտի չուզէ՞ եւ պիտի չկրնայ տարեկան փոքր գումար մը ապահովել հայրենիքի եկեղեցիներուն համար:

Եւ կը հաւատամ որ անոնք, հակառակ ի-

րենց արնշափ ծանրապէս բեռնաւորուած ըլլալնուն, ի տես Տաճկահայ եկեղեցիներուն զոհողութեանց, պիտի բերեն իրենց կարեկցութիւնը և համակրութիւնը հայրենիքի եղբայրներուն, ինչպէս մինչև ցարդ ըրած են զսնազան բարեսիրական, կրթական եւ եկեղեցական նպատակներու համար: Այս կէտը կը յանձնեմ լուրջ խորհրդածութեանը Ամերիկաբնակ Հայ Աւետարանականներուն:

Ամփոփելով մեր ըրած թեւադրութիւնները, կ'ըսենք. եթէ եկեղեցիներուն հոգեւոր կեանքին աւելի խնամք տանինք, եթէ ինքնապահութեան սկզբունքը որդեգրենք անյապաղ, եթէ մէկ Միութիւն ունենալու հիմին վրայ կազմակերպուինք, եթէ կարող մարդիկ հասցնենք հետզհետէ և եթէ մեր Ամերիկաբնակ Հայ բարեկամները հաճին օգնել մեզ քիչ մը նիւթապէս, կրնանք յուսալ եւ հաւատալ որ մեր Աստուածը, մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի Հայրը, մեր սկսած գործը իր փառքին համար ի գլուխ պիտի հանէ:

•

ՎԵՐ. ՄԻՆԱՆ Կ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ, ՍԻՎԱՍ

Ատենէ մը ի վեր մեր եկեղեցիներուն վիճակը խորհող մտքերու համար լուրջ եւ ծանրակշիռ խնդիր մը եղած է: Կար ժամանակ մը երբ այսպիսի խնդիրներու մասին խորհելու եւ տնօրինութիւններ ընելու գործը գրեթէ բոլորովին միսիոնարաց յանձնուած էր: Անոնք կը կազմակերպէին եկեղեցիները, կ'այցելէին, պաշտօնեաներ կը գտնէին եւ անոնց թոշակները կը վճարէին: Տեղացիները գործակցէին կամ ոչ, եկեղեցիները կանգուն կը մնային եւ դպրոցները կը բացուէին, եւ կամ եթէ անկանոնութիւններ պատահէին, տեղացիները այդ մասին շատ հոգ չէին ընէր, որովհետեւ իրենք զիրենք գործին ուղղակի պատասխանատուն չէին նկատէր: Այս վիճակը բաւական երկար տարիներ տեւեց, մինչև որ հետզհետէ տեղացիները արթննալով տեսան թէ այլեւս անցեալ ժամանակներու օգնութիւնները չեն վայելեր, եւ թէ միսիոնարները իրենց համար չեն ցուցներ առաջուան հոգածութիւնը եւ առատաձեռնութիւնը: Անոնք հիմա սկսած են ժողովուրդներուն հասկցնել թէ

պէտք է դրամ վճարեն, եթէ ոչ՝ իրենց դպրոցները կը գոցուին եւ ամպիրոնները թափուր կը մնան: Այս նոր երեւոյթը գանգատներու, դժգոհութիւններու եւ մինչև ևս ըստ ըստ պատճառ կու տայ, բայց ի զուր: Հին առատաձեռնութիւնները այլեւս չեն վերադառնար: Ասոր ի տես ժողովուրդէն ոմանք կը թուէնան եւ կը յուսահատին: Իսկ ուրիշներ հասկնալով որ մինչև ևս որ իրենք չշարժին և իրենց տրամադրելի միջոցները ի գործ չդնեն՝ յոյս չկայ, կը սկսին լուրջ փնտրել ընել իրենց ամպիրոններուն եւ դպրոցներուն համար, որպէս զի երկար տարիներէ ի վեր շարունակուած գործը կանգուն մնայ: Սակայն մեր ժողովուրդներուն ունեցած դոյզն միջոցները անբաւական են իրենց պէտքերուն համար, քանի որ մէկ կողմէն դուրսէն եկած օգնութիւնները դժարօրէն պակսած են, եւ միւս կողմէն պաշտօնէից ամսականները աւելցած են: Երբեմն տեղեր տարիներով առանց պաշտօնէի մնացին, եւ երբեմն տեղեր ջանաջին թէ՛ հոգեւոր եւ թէ՛ կրթական գործը շարունակել վարժապետով մը, որ շատ անգամ անփորձ եւ հոգեւոր կեանքի անտեղեակ անձ մը կ'ըլլար: Այսօր մեր միսիոնարական կայանին մէջ երկու տեղ կայ որ ինքնապահ եկեղեցիներ կրնան ըլլալ, Սիվաս եւ Կիւրին, մնացեալ եօթը տեղերը իրենց առանձին գոյութիւնը իրրեւ Աւետարանական ժողովուրդ միսիոնարական օգնութիւններու կը պարտին: Եւ այս եօթը տեղերէն միայն մէկը թէ՛ քարոզիչ եւ թէ՛ վարժապետ ունի, միւսները միակ ուսուցիչ-քարոզիչով կը կառավարուին: Ասոնց վիճակը երբեք գոհացուցիչ եղած չէ, եւ օր մը եթէ միսիոնարական օգնութիւնները ամբողջովին դադրին եւ ուրիշ արտաքին օգնութիւն մը չըլլայ, անոնք ո'չ դպրոց կրնան ունենալ եւ ոչ ալ Աւետարանի քարոզութեան համար բեմ, եւ այս առանց պաշտօնէի վիճակին արդիւնքը պիտի ըլլայ անոնց իրրեւ Աւետարանական անջատ ժողովուրդ գոյութիւն ունենալէ դադրելը:

Արդ, մենք ներկայ անբաղձալի վիճակին հասանք, նախ, վասն զի անցեալ տարիներու միջոցին պէտք եղած թուով ժողովուրդ մը չկազմուեցաւ: Երկրորդ, վասն զի կազմուած ժողովուրդը շատ քիչ մասնակցեցաւ իր պէտքերուն եւ չվարժուեցաւ ստակ տալ: Երրորդ, վասն զի ժողովուրդը առաջուան նման նախան-

ձախնդիր չէ Աւետարանական սկզբունքներուն եւ եկեղեցիին : Այս պաղութիւնը միայն Աւետարանականներուն յատուկ չէ : 14 տարի առաջ երբ եւս այս քաղաքը եկայ , Լուսաւորչական եկեղեցիները լեցուն կ'ըլլային պաշտամունքներու ատեն : Սակայն հիմա եկեղեցի յաճախողներուն թիւը խիստ շատ պակսած է : Կուսակցական ակումբներու մէջ շատ աւելի երիտասարդներ կրնաս գտնել քան թէ եկեղեցիներու մէջ : Աւետարանական ժողովուրդներն ալ այս ազդեցութենէն ազատ չմնացին : Այս պատճառներուն վրայ պէտք է աւելցնել ծուռ հասկցումը ազատութեան , երկրին անտեսական վիճակին , մանաւանդ գաղթականութեան՝ ազդեցութիւնները : Աւետարանականներս արդէն փոքրաթիւ ժողովուրդ մըն էինք , եւ ուստի ամէնէն աւելի մենք ազդուեցանք : Իմ պաշտօնավարութեանս 14 տարուան միջոցին միայն մեր եկեղեցիէն 80էն աւելի անդամներ գաղթած են : Եւ ցաւալի իրողութիւն մըն է որ այս գաղթողները քիչ բացառութեամբ յարաբերութիւն չեն պահեր իրենց ժողովուրդներուն հետ , եւ բարոյական ու նիւթական ուղէ օգնութիւն չեն հաճիր ընել անոնց : Թերեւս հարկ է յիշել թէ քանի մը տեղերու մէջ նոր գաղափարներու սխալ ըմբռնումները եւ արտայայտութիւնները իրենց դերը ունեցած են նորահաս մտքեր պղծութիւն եւ ոմանց կրօնական տկար զգացումները մարելու :

Պատճառներու այս շարքին մէջ կարծեմ պէտք է յիշել մեր կրթական հաստատութիւններուն ունեցած ազդեցութիւնը : Կար ատեն մը երբ մեր միսիոնարական կրթական բարձր հաստատութիւնները Աստուածաբանական դպրոցներու կը նմանէին : Ամէնէն աւելի կարեւորութիւն կը տրուէր կրօնական դասերու եւ բարոյական զարգացման , եւ ընդհակառակը լեզուի եւ գիտութիւններու իրենց կարեւորութեան համապատասխան տեղը չէր արուեր : Ասիկա անշուշտ չէր կրնար շարունակուիլ , եւ վերջապէս այս թերութիւնները սկսան դարմանուիլ : Սակայն այս անգամ ալ միւս ծայրայեղութիւնը տեսնուեցաւ : Հիմա լեզուի եւ գիտութեան այնքան կարեւորութիւն կը տրուի որ կրօնական դասերը իրենց կարեւորութիւնը կորսնցուցած են թէ՛ դասատուներու եւ թէ՛ աշակերտներու համար , ու հոգեւոր կեանքի մշակու-

թեան համար գործածուած միջոցները անբաւական են : Սբ. Գրոց առանձնակի ընթերցում աշակերտաց քով զրեթէ մնացած չէ , եւ աղօթածոգիները անուանական բաներ են : Եւ ահա այսպիսի հաստատութիւններէ յառաջ եկած աշակերտներն են որ մեր դպրոցները եւ բնակավայրերը պիտի կառավարեն : Դիւրութեամբ կըրնայ հասկցուիլ թէ այսպիսի առաջնորդներու ազդեցութեան տակ կազմուած ժողովուրդները ի՞նչ կրնան ըլլալ : Մի զարմանաք որ կը տեսնէք աստիճանական տկարացում եւ անկում մեր բնակչութեան եւ ժողովուրդներուն մէջ :

Ահա այս է մեր միսիոնարական կայանի մէջ գտնուած եկեղեցիներուն վիճակը : Ասիկց շատ տարբեր չէ նաեւ մեր Կեդր. Միութեան մէջ գտնուող միւս ժողովուրդներուն կացութիւնը : Ունինք քանի մը ինքնապահ եկեղեցիներ , բայց մնացեալներուն վիճակը երբեք քաջակերական չէ : Ներկայ պարագաներուն մէջ ի՞նչ ընել պարտաւոր ենք : Ոմանք կը խորհին որ թողունք այդ կարգի տեղերը որ կրկին իրենց մայրենի եկեղեցին դառնան : Սակայն քանի որ մեր մայրենի եկեղեցին կը գտնուի ներկայ անբաւական վիճակին մէջ , երբեք օգտակար պիտի չըլլայ այսպիսի վերադարձ մը : Ընդհակառակը , ներկայիս մէջ աւելի զգալի է Աւետարանական ժողովուրդեան գոյութեան պէտքը հոգեւոր ազդեցութեան տեսակէտէ՝ քան անցելոյն մէջ : Թէպէտ ես իբրեւ Հայ ջատագով եմ միութեան՝ ոչ կրօնական գործերու մէջ , սակայն կրօնական տեսակէտէ մեր ուրոյն գոյութիւնը , գէթ ներկայիս մէջ , ամուր կերպով պահելու ենք :

Այս առթիւ մեր եկեղեցիներուն եւ ժողովուրդներուն պահպանման համար քանի մը թելադրութիւններ կը փախաքիմ ընել :

Ա. Մեր ժողովուրդները որքան որ թուով քիչ են եւ անտեսապէս ալ շատ յաջող վիճակի մէջ չեն , պէտք է զգան թէ պարտական են քիչ մը աւելի առատաձեւութեամբ տալ եկեղեցական եւ կրթական նպատակներու համար : Ներկայիս մէջ իրենց տուածէն աւելին կրնան տալ եւ պէտք է տան : Բեմը եւ դպրոցը իրենցն է , եւ առաջին շարժողը իրենք ըլլալու են : Այլեւս անցած են այն հին ժամանակները , երբ ամէն բան միսիոնարութեան վրայ ձգուած էր : Պէտք է տեղացիներս շարժինք . կարող եկեղեցիները երբեմն իրենց պաշտօնեաները դրկելու են տկար

ժողովուրդներու եռանդը արծարծելու, և զանոնք ինքնագիտակցութեան բերելու համար:

Բ. Ամէն Միութիւն այս խնդիրը իր ամէնէն կենսական խնդիրը սեպելով՝ որոշ կազմակերպութիւն մը ունենալու է միսիննարաց հետ համաձայնութեան մը գալու համար, որպէս զի, եթէ հնար է, քիչ մը ևս երկարածգին իրենց օգնութիւնները: Այս մասին Կիլիկիոյ թեմին ըրած կարգադրութիւնը օգտակար եւ օրինակելի է: Արդեօք միւս Միութիւններն ալ այդ կարգի կարգադրութիւններ չէ՞ն կրնար ընել:

Գ. Ամերիկայի երկու Միութիւնները, Տաճկաստանի Աւետ. ժողովուրդներուն և եկեղեցիներուն վիճակը խորհրդակցութեանց նիւթ ընելով, կարգադրութիւն մը ընելու են տարեկան կանոնաւոր նպատակներով քաջալերելու համար այս գործը: Թերեւս հոն գտնուած կարգ մը բարեպաշտ հարուստներ, նման բարեյիշատակ Թէլֆէեանի, պիտի ուզեն Միութեան կազմակերպութեան աջակցիլ և այս կերպով անոնց սկսած գործը քաջալերել: Երբ Ամերիկայ կը գտնուէի, Ամերիկաբնակ աղփեցիկ երէցներէն ոմանք այս տեսակ յոյսեր կը ներշնչէին:

Ամերիկայի Միութիւնները կրնան նաեւ Ամերիկեան Պորտին հետ խորհրդակցելով յարմար եւ օգտակար կարգադրութիւն մը ընել:

Դ. Այս խնդրոյն մէջ կարեւոր գործ ունին կրթական հաստատութիւնները: Մեր միսիննարական կրթական հաստատութիւններուն գլխաւոր նպատակը եղած է հոգեւոր եւ բարոյական լուրջ կրթութեան մը միջոցաւ մեր ազգին ու երկրին համար Քրիստոնեայ եւ նկարագրի տէր վստահելի անձեր պատրաստել: Ասան մը այդ նպատակը իրագործել կ'ուզուէր ուղղակի Աւետարան քարոզելով, հիմա Աւետարանին հետ մէկտեղ կրթական միջոցներ ալ կը փափաքուի գործածել: Եւ ուստի դպրոցներու աւելի ոյժ կը տրուի և ամէն կերպով ջանք կ'ըլլայ բարձր մակարդակի մը վրայ դնել կրթական գործը: Եւ կարծեմ ներկայ դարուս պահանջները դիտող մը իրաւունք՝ պիտի տայ այս փոփոխութեան: Սակայն դպրոցները երբեք այդ նպատակը պիտի չկրնան իրագործել, եթէ անոնց մէջ հոգեւոր և բարոյական կրթութեան աւելի կարեւորութիւն չարուի: Մենք երբեք չենք ըսեր թէ լեզուի և գիտութեան ճիւղերուն շատ կարեւորութիւն տրուելու չէ, ընդհակառակը անոնք

իրենց տեղը ունենալու են ներկայ պէտքերուն և պահանջներուն համեմատ: Բայց կ'ըսենք թէ կրօնական եւ բարոյական միջոցները զոհուելու չեն այդ գիտութիւններուն, յիշելով թէ միսիննարական հաստատութիւնները այս երկրին մէջ առաքելական գործ կատարելու սահմանուած են կրթութեան միջոցաւ: Եւ անոնք իրենց գործը կատարած չին ըլլար երբ աշակերտին տեղեկութիւններու պաշարը միայն աւելցնեն. պէտք է անոր նկարագիրը եւ հոգեւոր կեանքը չինել: Եթէ կը հաւատանք թէ կրթական հաստատութիւնները Աստուծոյ թագաւորութեան օժանդակող ուժեր են, պէտք է որ այդ հաստատութիւնները հաւատարմօքն կատարեն իրենց գործը: Այս կէտը ուշադրութեան առնուելու է թէ՛ մեր պատուարժան միսիննարներէն և թէ՛ նոյն հաստատութիւններուն ուսուցչական մարմիններէն:

Վերջին խօսք մ'ալ մեր պաշտօնակիցներուն: Այս մասին մեր պատասխանատուութիւնն ալ թեթեւ չէ: Մենք իբրեւ Աւետարանի պաշտօնեաներ մեծ դեր կրնանք խաղալ, եթէ մեր կոչման հաւատարիմ ըլլանք: Որչափ ալ մարդիկ մեզմէ Աւետարանի տեղ օրուան նորութիւնները պահանջեն, չտարուինք ակրող գաղափարներու հոսանքէն, այլ միշտ Աւետարանի գործութեանը հաւատացող ըլլալով՝ քարոզենք Աւետարանական հոգեւոր եւ խորունկ ճշմարտութիւնները: Կը վախնամ թէ մենք չափով մը աղքատած ենք ակրող գաղափարներէն, եւ փոխանակ առաջուան պէս եւանդով ու համոզումով իմացեալը քարոզելու, կը քարոզենք այնպիսի նիւթերու վրայ որոնք յաւէտ լսարաններու բեմերու յարմար են: Պօղոս Առաքեալ այս մասին մեզի գեղեցիկ օրինակ մը կու տայ երբ կ'ըսէ, «Ինչու որ ևս սմօթ չեմ սեպեր Աւետարանը, վասն զի Աստուծոյ զօրութիւնն է ան բոլոր հաւատացեալներուն փրկութեան համար, առաջ Հրէային ու ետքը Յոյնին»:

Ինչո՞ւ ունէ մէկը այնքան լրբօքէն փութայ ըսել ինծի թէ հանդերձեալ կեանքի ամէն ակնկալութիւն ցնորք է և պատրանք միայն: Չար լուրերու հաղորդիչ ըլլալուն մէջ արժանիք մը կայ, եթէ իմ յոյս երազ է, թողէք որ վայելեմ զայն, քանի որ թէ՛ երջանիկ կ'ընէ զիս, թէ՛ լաւագոյն մարդ: Ճ. Էսխարև (1672-1729):

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ

ԳԸԶԸԼՊԱՇՆԵՐՈՒ ԱՂԱՆԴԻՆ

Մ Ն Ո Ւ Ն Դ Ը

ՏՈՔԹ. Ն. ՏԱՂԱԽԱՐԵԱՆ

Գ Լ Ո Ւ Ն Գ.

ԳՐԳՐԼՊԱՇՆՈՒԹԻՒՆ

Արձակում. — Յետ խոստովանութեան և ապաշխարութեան տէտէն կը հարցնէ զոյգերուն՝ ի ներկայութեան համայնքի ձեռք ժողովին, «Ամէն ոք դո՛ւ ըրի՛ք, հատուցի՛ք ձեր հասուցած վնասները, գո՛հ ըրի՛ք դժգոհներն, արդա՞ր էք խղճերնուդ առջեւ, ամէն մարդու հետ հաշտ է՞ք»։ Եթէ — Այո պատասխանեն և առ այդ բանալները ու ներկայք վկայեն՝ հրաման կ'ընէ անոնց պառկիլ։ Զոյգը երեսն ի վար կը տարածուի տէտէին առջեւ, որ իր նուիրական գաւազանով 12 փոքր հարուածներ կու տայ անոնց իւրաքանչիւրին, և զանոնք արձակեալ կը հռչակէ։

Յաջորդ հինգշաբթի երեկոները տէտէն և կամ անոր փոխանորդը (պապան), յետ հրապարակային հարցումիորձի, երեքական հարուած կու տայ միեւնոյն կերպով պառկած զոյգերուն՝ Ալլահ, Մուհամմէտ, Ալի ըսելով⁽¹⁾։

Երբ մուսահիդներէ մին լացակայի, միւսն իրեն նման անընկեր մնացողի մը հետ կը ներկայանայ տէտէին՝ արձակում ստանալու համար։

Այոթ. — Գրգրլպաշներն երբեք Իսլամայ պէս չեն աղօթեր, չեն երկրպագեր։ «Նսամազը աւելորդ է» կ'ըսեն. սակայն երբ Իսլամայ մէջ գտնուին, առ ահի անոնց կը հետեւին։

Գրգրլպաշներն ապսեւ չեն առներ և կ'ըսեն թէ «Ջուրէն անցած ատեննիս ապսեւ կ'առնենք», այսինքն այն ատեն ստիպեալ կ'ըլլան հոգեւորն թրջել։

⁽¹⁾ Գուցէ նախաբար յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Օրբոյ կ'ըսուէր, ու ապա իսլամական ծեսն առնելով այսպէս փոխուած է։

Գրգրլպաշներու գիշերային կրօնական հրապարակները Զիւր կ'անուանին, և անոնց սկսելէ անմիջապէս առաջ ձեռքերնին կը լուսնաւ։ Այս առթիւ Հաղսրլութեան համար զենեալ ոչխարի ճարպով պատրաստուած պատրոյգներով ճրագ մը կը վառեն մասնաւոր ամանի մը մէջ, որ աղօտ լոյս մը կու տայ. որով և այս գիշերային կրօնական հաւաքումները կէս մութի մէջ տեղի կ'ունենան նման մեր Աւագ Հինգշաբթիի գիշերային հոգումին (Հացի գիշեր)։ Այս ճրագը տէտէին քով կը գտնուի, զայն վառելու պաշտօն ունեցողը տէտէին (լուսարար) կ'անուանի։

Այս ճրագը վառելէ ետք՝ տէտէն աղօթքով մը արարողութեան կը սկսի, զոր Ալլահ, Ալլահ ըսելով կը կնքէ, և քնարի (աւագ) ընկերակցութեամբ սաղմոսերգութիւնք կը սկսին։ Քնարերգակները զաֆիւ (սաղմոսերգու) կ'անուանին։ Սաղմոսերգուներու գլխաւորն է տէտէն, որոց կ'ընկերակցին բոհայները, և համայնքին պապաները (տէտէններու փոխանորդը)։

Այդ միջոցին ժողովուրդը իր մեղաց վրայ կը խորհի ու կը զղջայ։

Այդ սաղմոսերգութիւններով զԱստուած կը փառաբանեն, մարգարէներն և մասնաւորապէս Մովսէս, Դաւիթ, Յիսուս, Ալին ու ապա այս վերջնոյն անուանեալ 11 յաջորդները⁽²⁾ կը գովաբանեն։

Գրգրլպաշներն այս եղանակաւ պաշտօն մատուցանելուն համար ինքզինքնին Դաւիթ մարգարէի հետեւակ կը գաւանին։

Սաղմոսերգութեանց կը յաջորդէ աղօթք մը, և կը սկսի բուն գիւրը՝ որ կը կայանայ Աստուծոյ, մարգարէից անունները տալով իրանի շարժումներ ընելու մէջ՝ զոր տալիս (ալիք) կ'անուանեն։ Այս շարժումները երթալով կը սաստկացնեն և ոմանք իբր հետեւանք կը մարին իսկ։ Այդ կրօնական շարժումներու միջոցին շատ անգամ տէտէն նուիրական գաւազանը կ'ունենայ ի ձեռին։

Այս շարժումներէ ետք աղօթք մը կ'արտասանէ տէտէն, և ապա Մուհամմէտի Միւրաճ

⁽²⁾ Հասան, Հիւսէյն, Զէյնէլ Ապէտին, Մուհամմէտ Պազիր, Ճաֆէր Սատրգ, Մուսայի Գասթըմ, Ալի Ռիզա, Մուհամմէտ Թագի, Ալի Նագի, Հասան Ասկիրի, Մուհամմէտ Մէհտի, որք խալիֆայութիւնը վարած են Հէֆէթէ 37էն մինչ 286։ Մէհտին անյայտացած ըլլալուն ցեղը գոյութիւն չունի, ուստի ոչ որ կրնայ անոր յաջորդել, այդ թուականէն խալիֆայութիւնը բարձուած է, կ'ըսեն։

երթալը կ'երգեն ոտքի վրայ : Այս միջոցին ապագաները (մաստուակ) ի ձեռին ունեցած գաւաթ մը օշարակին քանի մը կաթիլը ճրագին առջեւ թափելէ ետք՝ հանդիսականաց կը հրամայեն զայն , որք մէկ մէկ ումպ կը խմեն : Ապա ճրագին առջեւ խոնարհութիւն ընելէ ետք՝ շրջանակ կը դառնան ազօթելով . ու հսկումը վերջ կը գտնէ :

Այս հսկումներու ղեկավարը կիօզմի կ'անուանեն՝ որ մինչեւ վերջը ոտքի վրայ կը մնայ :

Հսկումներու միջոցին՝ պաշտամունքի տան շուրջ բոլորը պահապաններ կը դնեն , օտարներու մուտքը արգելելու համար :

Մուսահիպ չունեցողները չեն կրնար զիջի ներկայ գտնուիլ , սակայն մուսահիպներն բացակայ եղողները կը գտնուին : Կիներէ երեք ներկայացուցիչներ կրնան միայն զիջին ներկայ գտնուիլ , որք ամուսնացեալ և 40 տարեկանէն մեծ ըլլալու են : Անոնց մին Տէրի քով կը կենայ , մին զաֆիրներուն և միւսը կիօզմիին և անոնց կ'օժանդակեն : Միւս կիներն խմբովին հետ կը մնան զիջի մասնակցող խումբէն :

Այս հսկումը վերջ գտածին պէս Տէրի , զաֆիր , կիօզմի , պահապանք , և ներկայ գտնուող երեք կանայք՝ նախագահին ձեռքը կը համբուրեն , օրհնութիւնը կ'առնեն ու կը հեռանան :

Զիջին վերջ՝ երբեմն տեղի կ'ունենայ Հաղորդութեան խորհուրդը :

Հանդից հաւաքումներ . — Կրօնական հրահանգներու հետ շփոթելու չէ հաճոյից հաւաքումները , ուր սազով կէս կրօնական բանաստեղծութիւններ կ'երգեն , և զինի ու օղի կը գործածեն և աղանդներն կ'ուտեն : Շատ անգամ ամէն մէկ գաւաթ սուրբի մը յիշատակին կը խմեն :

Դիւին միշտ երկիւղածութեամբ կը խմեն , երկու ձեռքով բռնելով գաւաթը , ինչպէս կ'ընեն մեր քահանայք սկիբը :

Դիւին ամէն տեղ գիրութեամբ ձեռք չանցնելուն օղի կը գործածեն շատ անգամ :

Ինձե եօջու և զարապարախի ըստած Գըզըլպաշները աւելի ոգելից ըմպելի կը գործածեն :

Այս գիշերային կրօնական ու կէս կրօնական հաւաքումներուն՝ օտարները խառնակեցական արարքներ կը վերագրեն , իբր թէ անոնք ճրագները մարելով հանդիպող կնոջ հետ կը պառկին , փխլալ ալ կը պատրաստեն :

ու այդ առիթներէ ծնած գաւաթները սուրբ կը համարին : Ասոնք զրպարտութիւններ են :

Հաղորդութիւն (լողմա) . — Զիջի մը վերջ տեղի կ'ունենայ Հաղորդութեան խորհուրդը :

Մաստուանութեամբ և ապաշխարութեամբ մաքրուելով՝ արձակման արժանացողներն և մինչև 15 տարեկան եղողները կ'արժանանան Հաղորդութեան :

Շատ անգամ պաշտօնական Հաղորդութեան խորհուրդը տեղի կ'ունենայ Արաքական Մուհարրէմ ամսուն 10րդ օրը , ուրիշ օրեր ալ կըրնան կատարուիլ և ընդհանրապէս կը սկսին կէս գիշերէն ետք :

Հաղորդութեան խորհուրդը կը կատարուի բաղարջակերութեամբ և գառնակերութեամբ :

Հաղորդութեան ծառայելիք հացի ալիւրը կ'օրհնէ Տէրի , և կը յանձնէ պատրաստութիւնը այն տան տիկինին՝ որոց տան մէջ տեղի ունենայ Հաղորդութեան խորհուրդը :

Զանգուած խմորը առանց խմորման ենթարկելու , նուրբ թերթերու կը վերածեն ու կ'եփեն , նման մեր եկեղեցական ձաւին : Այդ հացը Հաղորդութեան սեղանին վրայ կ'օրհնուի Տէրի կողմանէ և կը բաշխուի սեղանին մասնակցողաց :

Զննուելիք ոչխարը զոր քերձիւնան (թարգման , միջնորդ) կ'անուանեն՝ դոնէ մէկ տարեկան ըլլալու է : Աղքատները կրնան ուլ մը և կամ աքլոր մը զոհել՝ անոնց վիզէն խնձոր մը կախելու պայմանաւ :

Զոհելի կենդանին կ'օրհնեն՝ որպէս նաեւ զայն խաշելու յատուկ ջուրը , զայն աղելիք աղը (նման մեր մատաղին) , և սեղանը զալուն անգամ մը ևս ազօթ կը կարդացուի անոր վրայ :

Տէտէն ապա հացի պատառի մը վրայ՝ պատառ մը զոհուած գառնէն դնելով՝ կու տայ հաւատացեալներուն իւրաքանչիւրին , որք ձեռքը համբուրելով՝ պատառը բերանին կը դնեն : Ապա տէտէն կ'արտօնէ ներկաներն անկէ ուտելու :

Հաղորդութեան համար պատրաստուած հացէն երբեք օտարներուն չեն տար , և ոչ ալ զոհէն : Այդ սեղանին վրայ ուրիշ հաց ալ կըրնայ ուտուիլ՝ երբ մասնաւոր պատրաստուած անխմոր հացը պակսի : Գառնէն զատ այլ կերակուրներ ալ կրնան ուտուիլ . շատ անգամ փխլալ ալ կը պատրաստեն :

կիները զատ սեղան կը նստին լողման ու տելու համար: Այդ սեղանին կրնան ընկերանալ այն կիները, որոց ամուսինները լողման ու տելու համար պատրաստուած կը համարուին:

Հաղորդութեան խորհուրդին առթիւ ջուրէն զատ ուրիշ ըմպելի չգործածուիր:

Հաղորդութեան խորհուրդին օտարները ներկայ չեն կրնար գտնուիլ:

Զոհուած կենդանւոյն արիւնը, աղիքներն ու ոսկորները կը թաղեն, անոր ձարպով կը պատրաստեն գիշերային հսկումներու ատեն վառուած պատրոյդները: Զոհին փոստը բահպէնեւրուն կը տրուի:

Հաղորդութեան սեղանին ծառայողները Նազիպ կ'անուանին, որք այր կ'ըլլան, նոյն իսկ կանանց սեղանին համար: Նազիպները կ'օգնի կողմանէ կ'անուանուին:

Զոհ. — Իսլամաց զոհի տօնին (Գուրպան պայրամի) զոհ չեն ընեն, սակայն երբ քաղաքաց մէջ գտնուին՝ առ ահի այդ տօնը կը կատարեն:

Փափաքի մը յաջողութեան համար զոհեր կ'ընեն քիֆիներու եւ սրբավայրերու մէջ, եւ միւր աղքատաց կու տան: Զոհուած կենդանին որչափ որ արժէքաւոր ըլլայ՝ զոհը այնչափ յարգի կը համարուի:

Անգամ մը քիչ շատ վարդացեալ Գրզըլպաշի մը ըսի թէ՝ այդ զոհը Աստուծոյ հաճոյք պատճառելու համար կ'ընէ՞ք: «Ո՛չ», ըսաւ, «աղքատաց հաճոյք պատճառելու համար»:

Նուիրալիս գաւազանը. Գրզըլպաշները կ'յարգեն եւ գաւազան մը գոր առա կամ եփելի տէյնի կ'անուանեն, եւ այս հաւանականաբար Ահարոնեան գաւազան է: Այս գաւազանները հոտաւետ կեռասնիի (մահալէպ) ծառի փայտով կը պատրաստուին եւ շուրջ 75 հրդմ. երկարութիւն ունին, ընդհանրապէս գլանաձեւ ուղիղ փայտ են, երբեմն ալ վերին մասը երկճիղ է կամ մեր վարդապետաց գաւազաններու նման այդ վերին մասերը կորուստիւններ կը գծեն:

Նուիրական գաւազանները կը գտնուին ուստատեղիներն եւ գիւղերու պարպաներու (սեհեններու փոխանորդ) քով: Արձակման առթիւ այն գաւազաններով հարուածներ կու տան ինչպէս տեսանք: Երգումի համար ալ երեւան կը հանեն զայն: Տղէտ հաւատացեալք երբեմն գործի մը յաջողութեան համար նուիրական գաւազանին

պահարանին առջեւ մոմ կը վառեն. խեղահասներն այս ու ասոր նման աւելորդապաշտութիւններ կը քննադատեն իբր իրենց սկզբունքներուն հակառակ: Նուիրական գաւազանի գործածութենէն ետք կը լուան զայն, վրան 12 թաս ջուր լեցնելով. այդ ջուրն իբրեւ օրհնեալ կը խմեն, վրանին կը սրսկեն, հիւանդաց իբր դարման կը գործածեն զայն: Գաւազանը չորցնելէ ետք իր պատեանին մէջ կը դնեն եւ իրեն յատուկ պահարանը կը ղետեղեն:

Աղօթասեղի. — Գրզըլպաշները մասնաւոր աղօթատեղիներ չունին: Կառավարութեան կողմանէ կարեւոր գիւղերու մէջ չինել տրուած ճալիները չեն յաճախեր, իսլամական ըլլալուն համար: Մերթ իրենց գաւազանէն ձեռքով անոնց մէջ քար նետել կու տան, որով քարերու կոյտեր կը պարունակեն անոնք: Երբեմն ալ զանոնք իբր շտեմարան կը գործածեն եւ կամ անոնց մէջ կենդանիներ կը պահեն:

Անգամ մը անոնցմէ մէկին հարցուցի թէ ինչո՞ւ այդ մզկիթներուն մէջ չեն կատարեր իրենց կրօնական արարողութիւնները: Պատասխանեց թէ՝ «Աստուած մեծ է, այնպէս չէ՞»: «Այո», ըսի: «Ուրեմն ի՞նչպէս կ'աղես որ այդ չորս պատերուն մէջ սղմի...» «Բայց Աստուած ամէն տեղ է», ըսելուս՝ պատասխանեց, «Ուստի եւ մեր տուններու մէջ ալ է, ուր կը կատարենք մեր պաշտամունքը»:

Գրզըլպաշներն իրենց կրօնական հաւաքումները տուններուն մէջ կը կատարեն, եւ կամ իրենց ուստատեղիներու (քիֆի) սրահներուն մէջ:

Աղօթատեղիներուն մէջ Իսլամաց նման դպրե չունին, եւ ոչ ալ Հայոց պէս արեւելք կը դառնան: «Տեհեն ո՞ր կողմ որ նստի, հոս է դպրին», կ'ըսեն, այսինքն այն կողմը կը դառնան: Տեհենները սրահի մը մօտից դրան աջ կողմը կը նստին ընդհանրապէս:

Գրզըլպաշներն ունին քիֆիներ (վանքեր), ուր կ'ապրին տեհեններու խումբեր: Ամէն քիֆի իրեն յատուկ գիւղերու խումբ մը ունի, այս գիւղերն երբեմն շատ հեռի են: Միեւնոյն տեհեն միշտ միեւնոյն գիւղերը կը հովուէ:

ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ

Կ. պոլսոյ Հ. Ա. եկեղեցւոյ Օրիորդաց Օժանդակ Ընդերակցութեան անցեալ ուրբաթի երեկոյթը շատ յաջող եղաւ։ Ընտիր բազմութիւն մը լեցուց ամբողջ դպրոցասրահը եւ Կոմիտաս վարդապետ շինիչ ու գեղեցիկ բանախօսութիւն մը րրաւ երգի եւ երգեցողութեան վրայ, իսկ Սինանեան եւ Տարէնտէլեան՝ ունկնդիրները հմայեցին իրենց սիրուն նուազածութեամբ։ Մասնաւորապէս գնահատուեցաւ Սինանեանի օրհներգը։

Շարաթ եւ երկուշաբթի կատարուեցաւ Լանկայի տիկնանց վաճառահանդէսն ի նպաստ Կէտիկփաշայի եկեղեցիին շինութեան։ Պատրաստութիւնը շատ ճոխ էր եւ յարգարանքը ճաշակաւոր։ Յուսարի է թէ արդիւնքն ալ նպաստաւոր եղաւ փափաքուած աստիճանով։

Ուրբաթ մայրաքաղաքս ժամանեցին Պարտիզակի Բարձր, Վարժարանի նախորդ տնօրէն Տր. Զէյմպլըրս եւ տիկինը, որոնց կ'ընկերանար նաեւ նախկին չուսուցիչ եւ այժմ բժիշկ Տր. Բէնըտի։ Պարտիզակի վարժարանէն յատուկ պատուիրակութիւն մը Մր. Մաքնոթընի հետ ընդ առաջ եկած էր, նմանապէս Պոլսեանակ բազմութիւն չըջանաւարտներ ու թերաւարաներ, որոնք յետոյ պատուասիրեցին հիւրերը կայարանին մօտակայ սրահէջի մը մէջ, երկուշաբթի Տր. Զէյմպլըրս եւ տիկինը Պարտիզակ ուղեւորեցան վերայիշեալ պատուիրակութեան հետ։ — Բոպլըթ Գոլէճի ուսուցիչներէն Տր. Փոսթ, Դոնեայի իր հիւանդ եղբոր քով չորս շաբաթ մնալէ ետեւ, իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ։ Փրոֆ. Միլինճըն ալ, որ 11 ամիսէ ի վեր Անգղիա կը գտնուէր, իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ իր տիկնոջ եւ զստեր հետ։

Ապրիլ 11ին Անաթոլիա Գոլէճի տղայոց նոր «Հոմ»ին հիմնարկէքը կատարուած է վայելուէ հանգէսով։ — Ապրիլ 24ին ալ Տարսնի եկեղեցիին հիմնարկէքը կատարուած է եւ այդ առիթով պարտուպատշաճ ուղերձներ խօսած են տեղւոյն քարոզիչ Վեր. Ս. Թումասեան, գայմադամ պէյը, Պատ. Հ. Կէօքալայճեան, Տր. Զէյմպլըրս, Տր. Բրիսթի եւ Տ. Եղիշէ հայրը,

որոն պահպանիով փակուած է հանդէսը։ — Մր. Է Միսիս Բիկզ (Բոլորատո) Ամերիկեան Պորտի միսիսնար կարգուած են եւ Մարսուան պիտի երթան Անաթոլիա Գոլէճին համար։

Պուրաուրի Աւետ. Հայ եւ Յոյն երկսեռ դպրոցներու տարեկան հանդէսը կատարուած է Զատիկի չորրորդ օրը զիշերուան ժամը մէկէն մինչեւ 4 (Ը. Թ.) տեղւոյն աղօթասրահին մէջ Հայ եւ Յոյն պատուաւոր հրաւիրեալներու ներկայութեամբ։ Հայերէն, Յունարէն, Անգլիերէն եւ Պրանսերէն գոյեր, տրամախօսութիւններ, արտասանութիւններ եւ քաղցրալուր երգեցողութիւններ եղած են, նմանապէս Տաճկերէն տրամախօսութիւն մը։ Հասոյթն եղած է 11 եւ մէկ քառորդ մէճիտիչ։ — Մարաշի երրորդ եկեղեցին Զատիկի առաջին օրը 50 նոր անդամ ընդունած է։ — Մամուրէթ իւլ Ալիզի Գերման ուսուցչանոցի չըջանաւարտ Տիար Յովհաննէս Եաղճեան, որ մէկուկէս տարիէ ի վեր աստուածաբանութիւն կ'ուսանէր Գերմանիոյ մէջ, մայրաքաղաքս վերադարձաւ եւ շաբաթ ուղեւորեցաւ դէպ ի Մամուրէթ իւլ Ալիզ։ — Վեր. Մ. Կ. Փափազեան երեք տարւոյ համար հաւանած է ստանձնել Յրէշնօի Պանդրիտայ եկեղեցիին հովուութիւնը եւ հոն պիտի փոխադրուի յառաջիկայ ամառ։

Դատական նախարարութեան պաշտօնագիր մը կը ծանուցանէ Ալզապետարան թէ 99—309ի ծնունդ Իսլամ եւ ոչ-Իսլամ Պոլսեցիներու, նաեւ 85—309ի ծնունդ Պոլսեանակ Իսլամ դատաւորներու եւ 99—309ի ծնունդ Պոլսեանակ ոչ-Իսլամ դատաւորներու ճիւղսմները պատրաստ են եւ իմամներու եւ ոստիկանութեան միջոցով ղեկուցուած է զինուորագրական ճիւղերը դիմելու եւ ստանալ զանոնք։ Սակայն ոչ-Իսլամներ երբեք չեն ներկայացած, մինչդեռ այդ ճիւղսմները մեծ զիւրութիւն եւ օգտակարութիւն պիտի ընձայեն յետոյ զինուորագրութեան գործողութիւններուն ժամանակ։ Արդ ոստիկանութեան եւ ոստիկան զինուորութեան դրուած է նոյն թուականներու ծնունդները զինուորագրական զիւրանները դրկել, լրագիրներով ալ ծանուցուած է այս։ Պոլսոյ կուսակալութեան հրամանով հարկ կը դատուի հոգեւոր պետերու եւս հաղորդել որ պէտք եղած խրատները եւ յորդորները տան ուր որ անկ է։

ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Հայաբնակ նահանգներու ընդհ. քննիչ Հոլանտացի Գնդ. Վէսթէնէք եւ Նորվեկիացի Գնդ. Հոֆ կիրակի մայրաքաղաքս ժամանեցին եւ ուղղակի Բերա Փալէս առաջնորդուեցան: Երեկոյին հացկերոյթով մեծարուեցան հոն Գերման եւ Հոլանտական զեապաններէն եւ երկուշաբթի Բ. Դուռ դացին եւ Վարչապետին ու Ներքին գործերու նախարարին հետ տեսակցեցան: Երկուքն ալ վարչային տաղանդ ու փորձառութիւն ունին: Մին Հոլանտական Հնդկաստանի կուսակալ եղած է, միւսն ալ Նորվեկիոյ մէջ քաղաքային քննիչի եւ վարչական գործերու իրաւագէտ խորհրդականի պաշտօն վարած: Իրենց պաշտօնատեղիները չմեկնած իւր ամիս մը Պոլիս պիտի մնան: Հայ Պատրիարքարանի կողմէ պատուիրակութիւն մը շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ անոնց եւ լաւ սպաւորութիւններով մեկնեցաւ:

Անցեալ շաբթու Բ. Դուռը Մակեդոնիոյ Իսլամներուն դժնդակ կացութեան վրայ յիշատակալիք մը տուաւ մեծ տէրութիւններու դեսպաններուն եւ եղբակացուց թէ Իսլամ տարրը ջնջելու ընդարձակ ծրագիր մը կը գործադրուի անդժօրէն: — Թուրք եւ Պուլկար գաղթականներու զեաեղման խառն յանձնաժողովը վերջնական համաձայնութիւն մը գոյացուց սապէս. Էտիրնէի եւ Գրըգքիլիսէի գիւղերուն Պուլկարները Արեւմտեան Թրակիէի մէջ պիտի հաստատուին, իսկ Պուլկարիայէ եւ Թրակիէ գաղթող Իսլամները անոնց թողած գիւղերուն մէջ: Ռուստոթի, Կէլիպոլուի, Էտիրնէի եւ Գրըգքիլիսէի Պուլկարները որ հիմա Պուլկարիա կը գրաւուին՝ պիտի կրնան իրենց տեղերը վերադառնալ: — Երևալ. Ժողովի բացումը վերջնապէս որոշուած է Մայիս 14ի համար: Ներկայ երեսփոխանները $\frac{2}{3}$ ի մեծամասնութիւն կը կազմեն արդէն: Ժողովին օրակարգը եւ կառավարութեան քաղաքական ծրագիրը պատրաստ են:

Անցեալ շաբթու Կայս. հրամանով վաւերացաւ Պոլսոյ նաւարան-աւազանին ամբողջական վերակազմութեան ու վարչութեան համար

Արմաթրոնկ-Վէքէրս խմբակին հետ կնքուած պայմանագիրը: Ըստ այսմ, կազմելի ընկերութիւնը Օսմ. օրէնքներու պիտի ենթարկուի եւ պիտի ստանձնէ պատերազմական եւ առեւտրական նաւերու շինութիւնն ու նորոգութիւնը: Դրամագլուխը պիտի ըլլայ 275,000 ոսկիի բաժնեթուղթ, եւ 55,000ի առանձնաշնորհեալ բաժնեթուղթ, անուանական եւ ոչ փոխանցելի՝ առանց երկու կողմերու հաւանութեան: Ի հարկին պիտի հրապարակէ $5\frac{1}{2}$ տոկոսաբեր 1,210,000 ոսկիի պարտաթուղթ՝ կրողին վճարելի կամ անուանական ըլլալու պայմանով: Պիտի ունենայ 7 կամ 9 անդամով վարչական ժողով մը եւ շահէն $5\frac{1}{2}\%$ պիտի յատկացնէ պահեստի դրամապահին, $2\frac{1}{2}\%$ մեքենաներու յատուկ պահեստի գումարին, 5% վարչական ժողովի եւ խորհրդական անդամներուն՝ անոնց որոշ վարձքէն դատ: Եւ երբ պայմանաժամն աւարտի կամ կառավարութիւնը գնէ ընկերութեան իրաւունքները, փոխանցումը պիտի ըլլայ այնպիսի պայմաններով մէջ որ ոեւէ արգելք չդնուի շինութիւններու շարունակման առջեւ:

Ներքին գործերու նախարարը եւ Պէսարիա էֆ. այսօր Բուժանիա կ'երթան չորեքշաբթի վերադառնալու նպատակով: Նախարարը պիտի տեսակցի Բուժան նախարարներուն հետ եւ թագաւորին ներկայանայ: — Լիման Ֆոն Զանտէրս փաշա Իզմիր ուղեւորեցաւ եւ թերեւս Պերլին երթայ արձակուրդով: — Օսմ. մաքսերու 3% յաւելման 1907ի Թուրքեկերման դաշնագրին պայմանաժամը, որ Յունիս 15ին պիտի լրանայ, տարի մը երկարաձգուեցաւ: — Հայֆայի, Եաֆայի, Երուսաղէմի եւ Աւտիոքի թղթատարը ամէնօրեայի վերածուեցաւ: Էնոսի մէջ չէքի եւ ծրարի փոխադրութիւն հաստատուեցաւ: — Օսմ. օդաչուութեան զարգացման համար Ֆրանսացի օդաչու սպայ մը վարձուեցաւ, հարկերապետ Տը Կոյս, որ մայրաքաղաքս հասաւ երկու տարի Օսմ. ծառայութեան մէջ մնալու համար: — Օդաչու Սէլիմ պէյ եւ ընկերը Քէմալ պէյ կիրակի Եաֆայէ մեկնած եւ անմիջապէս հասած են Էլ Արիշ, Միջերկրականի եղրը, Թուրքեկիպատական սահմանագլխին վրայ, երեքշաբթի կամ չորեքշաբթի ալ Փորթսայիտ, Եգիպտոս: — Կալուածահանութեան օրէնքի բարեփոխման մը համաձայն, որ Կայս. վաւերացման ենթարկուած է, այսուհետեւ նոր փողոցներու, հրապարակներու, ջրու-

ղիններու, խճուղիներու եւ հանրագումար հաստատութիւններու շինութեան համար վճարմամբ պիտի գրաւուին չէնք ունեցող թէ չունեցող գետիններ: Երեսութիւններու հանրագումար ըլլալը կամ չըլլալը պիտի վճուուի գաւառներու մէջ վարչական ժողովներէն, բայց երբ գրաւելի գետինը ընդարձակ ըլլայ, նախարարներու խորհուրդէն:

Վստայ մէջ իբրեւ մարդասպան բանտարկուած Երանուհի օղլու Ճաֆէր Կայս. ներման արժանացած է: — Տարտանէլի մէջ հետախտ ճարակած է և քաղաքը հինգ շրջանակի բաժնուած է: — Հալէպէ Բուրդեւարաբ ընդհարում մը կը հեռագրուի: Տրիպոլիցի գաղթականներ Միջագետքի մէջ կը հաստատուին Հալէպէ 220 հզմթ. հեռու: Ուրմիոյ կառավարիչը կը գրէ Փեթրբուլուրկ թէ Եշյի Պարզան չէ բռնուած եւ իր մարդիկը Թուրք զինուորներու հետ կը կռուին: — Անցեալ շաբթու Ալաշէհիբի մէջ 250է աւելի խանութ աչրեցան, Գասթէմունիի մէջ ալ 25 տուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ազգ. Ժողովը անցեալ ուրբաթ ընդունեցաւ Վարչութեան անդամներէն Թօփալեան, Էսաեան, Գազազեան, Հալաճեան եւ Խաղաղեան էֆենտիներուն հրաժարումը եւ նորերու ընտրութիւն որոշեց: Նաեւ վերջ տուաւ Միհրդատ Հայկազն էֆ.ի կախակայման: Յետոյ ատենապետը Վարչութեան ուղղութիւնը պարզող յայտագիր մը կարգաց, որով զգացուց թէ վարչութիւնը, չէզոք, անկախ եւ սրտ չտփով մը միատարր իր կազմին համեմատ, պարտք կը համարի չէզոք սե անկախ ուղղութեան մը հետեւիլ եւ կը սպասէ որ զինք պաշտօնի կոչող տարրերը կազմակերպուին, բիւրեղանան եւ ուժեղ խմբակցութիւն մը կազմեն: Մինչեւ որ այդ ի գլուխ հանուի սակայն, որոշած է այլադան խմբակցութիւններու օրինաւոր ներկայացուցիչներու հետ խորհրդակցութիւններ կատարել ժողովին վիճաբանութիւնները զիւրացնելու համար: Պիտի ջանայ օրէնսդիր եւ դրոժագիր մարմիններու իրաւասութեան սահմանները չչփոթել եւ Ազգ. Սահմանադրութիւնը, որ տէրութեան օրէնքն է միանգամայն, ամենայնիւ յարգել, անսաստողը ի հարկին պատժի ենթարկելով: Աւագ կարեւորութիւն պիտի ընծայէ կրթութեան հարցին, նախակրթարանները բարեօ-

քելով ու ընդհանրացնելով: Պատրիարքարանի վերակազմութեան եւ ազգ. տուրքի հարցերուն պիտի տայ այն ուշադրութիւնը որու արժանի են, իսկ Երուսաղէմի կանոնագիրը պիտի գործադրէ այնպիսի միջոցներով զորս ինք յարմար կը դատի: Ոգեւորեալ վիճաբանութենէ մը ետեւ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որով վարչութեան արտայայտութիւնները ազգ. շահերու եւ օրուան պահանջին համաձայն դատուեցան: Դադարէ մը ետեւ ընդունուեցան եւ օրակարգ մուծուեցան Զօհրապ էֆ.ի կրթական առաջարկին վրայ նախաքննիչ զիւանի տեղեկագրին սա եզրակացութիւնները թէ Պատրիարքարանի մէջ կրթական զիւան մը հաստատուի Թրքահայերու ընդհ. կրթական գործով զբաղելու համար՝ առաջարկին հիմանց վրայ պատրաստելի հրահանգի մը համաձայն եւ վարչութիւնը տարին 40,000 դահ. յատկացնէ սոյն նպատակին: — Կիրակի Պատրիարք Հայրը Խասթէօյի մէջ պատարագեց և Կաթողիկոսութենէ դարձած Գ. Վրդ. Սարաճեանի վեղար տալու առիթով գեղեցիկ խրատական մը խօսեցաւ Հայ կղերին կոչման ու պարտականութիւններուն վրայ: Ներկայ էին նաեւ Հրեաներու Խախամապետը և Յոյներու Մետրապոլիտը, որոնք պատուասիրուեցան եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ: Կէսօրէ հտքը Ն. Սրբազնութիւնը այցելեց Գալֆաեան Որբանոցը և յետոյ Համազգային Անկեղանոցը եւ արժանավայել պատիւներ ընդունեցաւ: — Խառն ժողովը երկուշաբթի զբաղեցաւ Երուսաղէմէ հասած քանի մը հեռագիրներով, որոնց համաձայն միաբաններէն Աճէմեան Վրդ. վանքէն հինգ սնտուկ առարկայ զրկած է նաւով իբրեւ անձնական գոյք և հսկողութեան ենթարկուած է այդ պատճառով: Զբաղեցաւ նաեւ նոյն հեռագիրներուն հերքումներով եւ որոշեց տեղեկագրել Երուսաղէմի Տեղապահին որ Եաֆա կը գտնուի: Գալով բուն կնճիւղին, այն է՝ վանքին խաղաղեացման եւ ծանօթ կանոնագրին գործադրման, որոշեց իր կողմէ պատուիրակութիւն մը զրկել, որու անդամ ընարեց գաղանի քուէարկութեամբ Օրմանեան Սրբազանը և փաստաբան Կիւրեղեան Գէորգ էֆ.ն: Ասոնց պիտի ընկերանայ նաեւ Ազգ. Ժողովի պատուիրակ Վահան էֆ. Թէքեան, որ սակայն իր պաշտօնին պիտի ձեռնարկէ վանքին խաղաղելէն եւ անոր ներքին կեանքին լիովին տեղեկանալէ

ետեւ միայն : Խառն ժողովի պատուիրակները
յայտնեցին թէ դրամական ուեւէ փոխարինու-
թիւն չեն ուղեր եւ ութ օրէն կը մեկնին : Նոյն
ժողովը անցեալ չարթու որոշեց Մշոյ առաջ-
նորդին յանձնարարել որ Ս. Սահակայ մատրան
եւ գերեզմանին լուսանկարները ղրկէ՝ 700 ու-
կիով կառուցանելի նոր մատրան յատակածէին
հետ, նաեւ որոշեց անոր կարծիքն առնելէ ետեւ
Առաքելոց վանքը իբրեւ բնակարան տրամադրել
Գերմանացի Մ. Լաֆմանի ծախքով խնամուած
Հայ որբերուն, պայմանով որ չէնքի յաւելում-
ները յետոյ վանքին թողուին ձրիապէս եւ որ-
բերը Հայ Եկեղեցւոյ վարդապետութեան համա-
ձայն կրթուին : — Տնտես . Խորհուրդը որոշեց
ընթացեալ տարեկանով մը յանձնարարել որ ազգ.
բոլոր հաստատութիւնները ծախսեն իրենց ան-
տոկոս կամ նուազ հաստութեան պարգեւաւոր
արժեթուղթերը եւ $4\frac{1}{2}\%$ տոկոսաբեր պար-
տաթուղթի վերածեն իրենց դրամը : — Հայկա-
վանքի գերեզմանոցին համար պատասխան եւ
կաւ թէ փոքր անկիւն մը միայն խոստացուած
էր Քաղաքապետարանին, այն եւս արգելուե-
ցաւ յարուցուած յուզման պատճառով եւ հրա-
հանգի կ'ուպասուի : — Մամուլը Վերատեսչութիւնը
կը հերքէ թէ բազմաթիւ անձեր անօթի եւ ծա-
րաւ Խոյթէ Մուշ ապաստանած են Քուրդերու
երեսէն : — Ատապազարի մէջ Հայկական Տօնի
միջադէպին համար բանտարկուածներէն երկուքը
գահակալութեան տարեդարձին առիթով ար-
ձակուած են, մնացեալ եօթն ալ կը խորհուի
Աղատութեան տօնի տարեդարձին առիթով ար-
ձակել : — Կիրակի Սոսոյ մայրավանքին մէջ Միւ-
ռնօրհնէք կատարուած է 10,000 ուխտաւորի
ներկայութեամբ : — Տ. Բարգէն Եպսկ. Կիւլէ-
սէրեան շարաթ Եզրիպտոսէ մայրաքաղաքս վե-
րադարձաւ : Նոյն օր Գարակէօղեան Որբանո-
ցէն 14 աշակերտներ Խառքէոյ տարուեցան եւ
Շիրքէթի գործարանին մէջ հաստատուեցան ի-
րենց ընդունակութեան համեմատ արհեստ սոր-
վելու համար : Առ այժմ օրական 3 դահ. վարձք
պիտի ստանան եւ գիշերները որբանոց պիտի
վերադառնան : — Կոմիտաս Վրդ. կիրակի տար-
ւոյս երրորդ համերգը տուաւ եւ երկու շաբթի
Փարիզ ուղևորեցաւ երաժշտական համաժողովի
մը ներկայ ըլլալու համար : Նոյն օր Փրոֆ.
Թումանյան Պատրիարքարան գնաց եւ Պատ-
րիարք Հօր հետ տեսակցեցաւ : — Կառավարու-

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

— ՕՇԱԿԱՆ —

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆ

Մինչեւ ցարդ հրատարակուած բոլոր
Քերականներէն գերազանց

Մանկավարժական ուղղութեամբ պատ-
րաստուած, առաջին անգամ կարդալ սկսող
մանուկին հաճելի ընելու համար ընթեր-
ցանութիւնը :

Ընտրելագոյն թուղթի վրայ գեղեցիկ
տպագրութիւն, ծայրէ իծայր զարդարուած
գունաւոր պատկերներով եւ գեղարուես-
տական կողքով :

— ԳԻՆ 20 ՓԱՐԱ —

Պոլսոյ եւ Գաւառի բոլոր գրավաճառներէն
կարելի է ստանալ :

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ

ՎԱՐԺՈՒՀԻ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐ ԴԱՍԸՆԹԱՅՔ ՄԸ ՊԻՏԻ ՍԿՍԻ

Ի ՏՐԱՊԻՉՈՆ

1914, 1/14 Սեպտեմբերին

Մանրամասն տեղեկութիւններու համար
կանուխ դիմել առ

Միս Ն. Ա. ԳՕԼ, Տրապիզոն.

Miss N. A. COLE

American Mission TREBIZOND.

Թիւնը Եաֆայի Երուսաղէմապատկան կալուածին համար, որ մզկիթի վերածուեցաւ, 1,610 ոսկի վճարեց: Պետական խորհուրդը ի նպաստ Հայոց վճռեց Տիարպէքիւրի Մակարայեցւոց վանքին սեփականութեան վէճը: — Իզմիրի մէջ Զատիկի երկրորդ օրը Մամուրեանի մահաբճանին բացումը կատարուած է հանդիսապէս: — Ապրիլ 11ին Օշականի Ս. Մեսրոպեան դպրոցին հիմերն օծուած են: — Ապրիլ 25ին վախճանած է Վեհ. Կաթողիկոսին քոյրը Սոֆի Դաւիթեան-Սուրենեանց, որ երկար ժամանակէ ի վեր կը տառապէր: Մեր խորին ցաւակցութիւնները:

ԱՐՏԱՔԻՆ

Հարաւային Ամերիկեան երեք կառավարութիւններու միջնորդութիւնը դեռ չօշափելի արդիւնք մը. չտուաւ: Ապրիլ 30ին զինադուլ պիտի կնքուէր Մեքսիքոյ եւ Միաց. Նահանգներու միջեւ: Վէրա Բրուզի մէջ պաշարման վիճակ հրատարակուած է եւ կը խորհուրդ գրաւել Մեքսիքոյ արեւմտեան նաւահանգիստ մը եւս, Մանձանիլլօ, որ երկաթուղիներու գլուխ է: Հոռմի Մեքսիքեան դեսպանը պաշտօնապէս կը հերքէ թէ Զօր. Հուէրթա հրաժարած է: — Յունաստանի Վարչապետը վերջապէս Մակեդոնիա գնաց, որպէս զի հսկէ Յոյն դաղթականներուն զեռեղման եւ ատուգէ Իսլամներու դաղթին պատճառները: Հոն ժամանեց նաեւ Սամօսի երբեմնի ըմբոստապետ Սոփուլու, որ կառավարիչ կարգուած է խորհրդական ունենալով երբեմնի Օսմ. երեսփոխան Բողմիտի պէյը: — Ֆրանց Շոգէֆ կայսեր վիճակը չբարւոքեցաւ: Պատուիրակութիւններու ժողովին գահաժառանգը խօսեցաւ յանուն Կայսեր: — Պուրտուր-Ատալիոյ դէին վերաբերեալ Անկլիա-խալեան բանակցութիւնները վերջ գտած են, եւ կը կարծուի որ ի մօտոյ Թուրքիտալեան բանակցութիւններն սկսին Հոռմի մէջ 12 կողիներուն վերաբերմամբ: — Անգլիոյ Վարչապետը խորհրդարանին մէջ կրկնեց իր առաջարկը թէ Ըսթըր 6 տարի զերծ կացուցուի Ինքնօրինութեան ծրագրին արամադրութիւններէն մինչեւ որ դաշնակցական նոր դրութիւն մը հաստատուի: Լորտ Բըրքըն հաւանութիւն յայտնեց պայմանով որ յետոյ թոյլ տրուի քննել թէ Իրլանտա մաս պիտի կազմէ այդ դրութեան:

WEBSTERS New Standard ANGLO-ARMENIAN DICTIONARY ՈՒԷՊՍԴԸՐԻ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ

ԱՆԿԼՈ-ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆ

ԵՕՐԻՆԵՑ

Բրոք. Վ. Յ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Վ.Ա.

Անաթօլիա Դօլէնի Ամերիկացի եւ Հայ Բրոքէսօրներու աշխատակցութեամբ.

Կը պարունակէ հարիւրաւոր նոր բառեր, Բացատրութիւններ, Ոճեր, Հոմանիշներ, Հականիշներ, Արուեստական եւ Գիտական ոճերու ճոխ բառամթերքով:

Դիմ 40 Ղր. Թղթասարի ծախսով 45 Ղր.

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՊԱՅՊԵՂԸ ՀԱՌԻՍ, Կ. ՊՈԼԻՍ

ԼԱՆՔԱՇԱՅՐ

THE LANCASHIRE

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ

ԱՆԳՂԻԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՂԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ

Դրամագլուխ	{	Ֆրանք	454,181,250
	{	Անգլ. ոսկի	18,167,250

Նպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ ամէն տեսակ ապրանք եւ ԲԱՐԱՇԷՆ կամ ՓԱՅՏԱՆԷՆ չէսքեր:

Կ. Պոլսոյ Ընդհանուր Գործակալ
Ա. Ո. ՍԵԼԼԸՐ

7-8 Աքրքարահագ խան, Չիչեք-բագար
Կ. ՊՈԼԻՍ

مدیر مسئول — هاروتیونیان

ՅՊԱԳՐԻՉ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Պայպը Հառու, Կ. Պոլիս

ՔԻՒՆԱՐՏ ԼԱՅՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀՍԿԱՅ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ԸՆԴ ՄԵՋ ԲԱԹՐԱՍԻ ԵՒ ՆԻՒ-ԵՕՐՔԻ

ՔԻՒՆԱՐՏ ԼԱՅՆ ընկերության բոլոր նաւերը, նոր կարգադրութեան մը համաձայն, կանոնաւորաբար 1 Յունվար 1914 էն սկսեալ պիտի հանդիպին ԲԱԹՐԱՍԻ և անկէ ուղղակի ՆԻՒ-ԵՕՐՔԻ, ընդհանուր վաճառքով և ճամբորդներով:

«ՔԻՒՆԱՐՏ», անգլիական հսկայ ընկերութիւնը այս զովելի ձեռնարկով զաղծականութեան, մասնաւորապէս Հա ճամբորդներու դէպ ի Ամերիկայ արագ, հաւաքիս եւ ապահով երթեւեկութեան խիստ կարեւոր խնդիրը միանգամ ընդմիջտ ապահոված կ'ըլլայ:

Ա. և Բ. կարգի ճամբորդներու համար մասնաւոր արագընծաց ապաստարկութիւն, ընդմէջ ՊՈԼՍՈՅ, ԼԻՎԸՐՔՈՒԼԻ, ՆԱՐՈՒԻ, ԹՐԻՆԻԹԻ և ԲԱԹՐԱՍԻ: Պոլսէն դէպ ի Ամերիկայ ուղղակի տոմսակ գնելու եւ ապրանք բեռնաւորելու համար զիմեցէ՛ք ՎԱԼԹԷՐ ՍԻԵՐ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԹՈՅ ԲԱՐԱՓԻՆ ՎՐԱՅ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՄԵՐԳԷՋ ԽԱՆ

Պոլսոյ կողմը ՔԻՒՆԱՐՏԻ տոմսակ գնելու համար դիմել Տիար Զ. Փափագեանի, Պայպըլ-Հաուս

Հետեւեալ գիրքերը ԶԵՂԶԵԱԼ ԳԻՆԵՐՈՎ կը վաճառուին Յ. Մասթէոսեան վաճառատունը, Պայպըլ Հաուս, Կ. Պոլիս:

	Էջ	Ղըշ.
Շարլ Վաներ-Պարզ Կեանքը	168	Գին 3.—
Մեկնութիւն Զորից Աւետարանաց Լաթ.	924	» 8.—
» Դործ.— Բ Կոր.	» 23	» 5.—
» Թղթոյն առ Դաղ.— Յայտ.	774	» 6.—
Բառարան Ս. Գրոց	635	» 10.—
Ապացոյց ճշմարտութեան	160	» 1/2
Քարոզներ Ա. հատոր թղթկզմ.	271	» 2 1/2
» Ա. » Լաթ.	271	» 4 —
» Բ. » Թղթ.	245	» 2 1/2
» Բ. » Լաթ.	245	» 4.—
Քրիստոնէութիւն եւ Հրաշք Զարդիս	75	» 50
Պատմութիւն Բարեկարգութեան	862	» 5.—
Տորթ. Ուշապըն-Դրամապաշտութիւն եւ ուրիշ քարոզներ	182	» 5.—
» » » Լաթ.	» »	8.—

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊՈՐՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ Յ. Մասթէոսեան տան յանձնուած ըլլալուն, կը խնդրուի որ զիրքի համար ամէն յանձնարարութիւն ուղղակի Յ. ՄԱՏԹԵՆԻ շրկուի:

Դաւառներէ եղած յանձնարարութեանց փոխարժէքը պէտք է կա'մ կանխիկ զրկել և կա'մ Պոլսոյ մէջ մէկը յոյց տալ որ պատասխանատու ըլլայ շրկուած գիրքերու փոխարժէքին վճարման:

Յանձնարարուած գիրքերու փոխարժէքը պէտք է կանխիկ շրկել: Ու. Ու. Փիթ

ԹԵՅ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

Թ Ե Յ Թ Ե Յ

Թ Ե Յ Թ Ե Յ

Թ Ե Յ Թ Ե Յ

ՀՈՏԱԽԷՏ, ԽՆԱՅՈՎԱԿԱՆ ԵՒ ՄՆԵՂԱՐԱՐ

Փնտռեցէ՛ք սոյն «Փիղ» ժարքայով թէյերը Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներու թէյաւաճառանքներուն քով: Կեղծողն առաջին Պահճէ Գարու, Սաադէի խանին անկիւնը

Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ, ՈՒԴԻ ԵՒ ԸՆԿ.

Վ. Ա. ՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

ՀԱՅ ՍԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

ԿԻՐԱՆԻ, ԾԱՆԵՐ 10

ԲԵՐԱ. — Այնալը Զէշմէ. Սը. երրորդութիւն եկեղեցի. Ժամ 10 (Ը. Ե.). Վեր. Ա. Պ. Շմառնեան:

ԿԵՏԻՔ ՓԱՇԱ. — Ամերիկեան վարժարան. Լանկայի եկեղեցի. Ժամ 10 (Ը. Ե.). Վեր. Յ. Ա. Ճէնիգեան:

ՊԱՇՏԱՐԻ ՀԱՌԱՍ. — Յինճարճար Եղգուշու. Էմմանուէլ եկեղեցի. Ժամ 10.30 (Ը. Ե.). Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան:

ՍԿԻԵՏԱՐ. — Ամերիկեան Դոկէմին մատուռը. Ժամ 10 (Ը. Ե.). Տիար Սամուէլ Վարժապետեան:

ԽԱՍԳԻԻԴ. — Ժամ 7 (Ը. Թ.). Պաճ. Բ. Պետրոսեան:

ՊՅՍԱՃԸ ԳԻԻԴ. — Կոստիկեան քնակարան. Ժամ 3 (Ը. Ե.).

Ե. Գ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՒՄ ԳԱՓՈՒ. — Անգլիական Միշըն Հաուս. Ժամ 4 (Ը. Ե.). Տիար. Արմ. Շաղոսեան:

ՕՇԱԿԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Օշական Բերականէն անմիջապէս վերջը, մանկան ձեռք տուելիք Առաջին Ընթերցարանն է։ Նիւթերը ընտրուած են տղոց ամենօրեայ կեանքին հետ յարաբերութիւն ունեցող դէպքերէ եւ առարկաներէ, ու դասաւորուած են աստիճանական զարգացման ուղղութեամբ։

Գործածուած բուդժին ընտրութիւնը, պատկերներու ներքութիւնը եւ ամբողջ գործին տպագրութեան ու կազմին տրուած մասնաւոր խնամքը գերազանց դիրք մը կուտան ՕՇԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻՆ։

Էջ 124 .— . ՊԱՏԿԵՐ 52 .— . ԳԻՆ 4 ՂՐՇ.

Կը վաճառուի Պոլսոյ եւ Գաւառի բոլոր գրատոմսներուն մէջ

Վարժարաններու տնօրինութեանց նմոյշ մը կը ղրկուի 2½ դճկնի նամակադրոշմի փոխարէն

Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ, Կ. Պոլիս, Պայպըլ Հառու։

ԲԵՍ ԲԱԹԵՐՆԷԼ CAISSE PATERNELLE

Ֆրանսական Կենաց Ապահովագրական առաջնակարգ Ընկերութիւն, հիմնուել 1841ին ի Փարիզ, Կառավարութեան անմիջական հսկակշռին տակ։

ՄԻՄԱՅՆ ԿԵԱՆՔԻ ՃԻՒՂ

Դրամագլուխ եւ պ սփռտի գումար	Ֆրանք 70,000,000
Մինչեւ 1911ի վերջը հատուցուած վնաս	360,000,000

Իր չափաւոր սակացոյցը եւ պարզ ու մեկին պայմանները ԲԵՍ ԲԱԹԵՐՆԷԼԻ մինչեւ այսօր ունեցած հսկայաբայլ յառաջդիմութեան զաղտնիքը եղած են։

Ամեն տեսակ կեանքի տպահովագրութիւն, ի դէպ մահու՝ եւ ի դէպ կենդանութեան։ Պատիկներու համար մասնուոր եւ օգտակար պայմաններ։

Ընկերութեան զրամատուէն է ԲՐԷՏԻ ԼԻՕՆԷ

Տնօրէն Արեւելքի՝ ԳԱՌԻԿ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ

Պոլիս, Բասաժ Գաթրեն Թղու

Դորձակալութիւնք գլխաւոր բաղաճներու մէջ։

25—2

ՁԷՆՔ, ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ, ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԿՐՏԻՉ ՖՐԷՆԿԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Մեսաթէք Խան, Սուլթան Համամ
Հրատարակուած է ընդարձակ Դաթալիք 250 էջ, 1000 Պատկեր, մաքուր տպագրութիւն եւ բազմաթիւ օգտակար ծանօթութիւններ։

Կը ղրկուի բօսթի եւ ծախսի համար 5 դրամ դրոշմաթուղթի փոխարէն։ 25—

ԾԱԽՈՒ Է ԽԻՍՏ ԶԵՂԶԵԱԼ ԳԻՆՈՒ

ՎԻՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱԳԱՏԻՊ ՄԱՄՈՒԼ 48×64 սանդղմէթը մեծութեամբ տպագրուած

Դիմել Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ Տպարան

Կ. Պոլիս, Պայպըլ Հառու

Ուր ծախու հանուած են ասկէ զատ ուր դործածուած մեքենաներ ալ։

ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ ձեռքէ կը ծախուի հատը 40 փարայի